

Cultuur+Educatie

Contrast in cultuurbereik

Een onderzoek naar vijf gemeentelijke
beleidsplannen Culturele Diversiteit

Cultuur + Educatie

Reeks thematische uitgaven over cultuureducatie. De reeks maakt kennis toegankelijk over onderzoek, beleid, theorie en praktijk en besteedt expliciet aandacht aan de verbanden daartussen. Iedere uitgave behandelt een per aflevering wisselend thema dat van belang is voor de maatschappelijke en inhoudelijke ontwikkeling van de cultuureducatie. Cultuur + Educatie is een uitgave van Cultuurnetwerk Nederland en richt zich op mensen die beroepsmatig betrokken zijn bij cultuureducatie.

Uitgever

Piet Hagenaaars

Hoofdredactie

Marjo van Hoorn

Eindredactie

Milou Hopmans met medewerking van Anja Geldermans

Redactie

Vera Bergman, Marie-José Kommers, Guy Miellet

Productiebegeleiding en redactiesecretariaat

Miriam Schout

Ontwerp en vormgeving

ankerxstrijbos grafisch ontwerp bno, Utrecht

Foto omslag

Frank Dries, Utrecht

Drukwerk

Libertas Grafische communicatie, Bunnik

Uitgave

Cultuurnetwerk Nederland

Ganzenmarkt 6

Postbus 61

3500 AB Utrecht

Telefoon 030-236 12 00

Fax 030-236 12 90

E-mail info@cultuurnetwerk.nl

Internet www.cultuurnetwerk.nl

Contrast in cultuurbereik

Een onderzoek naar vijf gemeentelijke beleidsplannen Culturele Diversiteit

Judith Liefink

Josefiene Poll

Marjo van Hoorn en Piet Hagedaars (redactie)

Cultuur + Educatie 5: Contrast in cultuurbereik. Een onderzoek naar vijf gemeentelijke beleidsplannen
Culturele Diversiteit

Auteurs: Judith Liefink en Josefiene Poll; Marjo van Hoor en Piet Hagenars (redactie)

ISBN 90 6997 102 X

© Cultuurnetwerk Nederland, Utrecht

Overname is alleen toegestaan met bronvermelding en na schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Redactioneel	5
1 Inleiding	8
2 Actieplan Cultuurbereik en Culturele Diversiteit	10
2.1 Actieplan Cultuurbereik	10
2.2 Programma's Cultuurbereik	10
2.3 Afspraken over evaluatie en monitoring	12
2.4 Pilot Culturele Diversiteit	12
2.5 Evaluatie Culturele Diversiteit tot nu toe	15
2.6 Tot slot	16
3 Casestudie Den Haag	18
3.1 Doelstellingen	18
3.2 Beleidsmodel en instrumentarium	18
3.3 Rolverdeling betrokken partijen	19
3.4 Beoordelingscriteria	19
3.5 Financiering	20
3.6 Pilotsituatie	20
3.7 Monitoring en evaluatie	21
3.8 Knelpunten en voornemens	21
4 Casestudie Eindhoven	24
4.1 Doelstellingen	25
4.2 Beleidsmodel en instrumentarium	25
4.3 Rolverdeling betrokken partijen	26
4.4 Beoordelingscriteria	26
4.5 Financiering en projectinformatie	26
4.6 Pilotsituatie	27
4.7 Evaluatie en monitoring	28
4.8 Veranderingen na de pilot en voornemens	28
5 Casestudie Groningen	30
5.1 Doelstellingen	30
5.2 Beleidsmodel en instrumentarium	30
5.3 Rolverdeling betrokken partijen	31
5.4 Beoordelingscriteria	32
5.5 Financiering en projectinformatie	32
5.6 Pilotsituatie	33
5.7 Evaluatie en monitoring	35
5.8 Veranderingen na de pilot en voornemens	35

6	Casestudie Rotterdam	38
6.1	<i>Doelstellingen</i>	38
6.2	<i>Beleidsmodel en instrumentarium</i>	39
6.3	<i>Rolverdeling betrokken partijen</i>	40
6.4	<i>Beoordelingscriteria</i>	40
6.5	<i>Financiering en projectinformatie</i>	41
6.6	<i>Evaluatie en monitoring</i>	42
7	Casestudie Almere	44
7.1	<i>Doelstellingen</i>	44
7.2	<i>Beleidsmodel en instrumentarium</i>	44
7.3	<i>Rolverdeling betrokken partijen</i>	45
7.4	<i>Beoordelingscriteria</i>	46
7.5	<i>Financiering en projectinformatie</i>	46
7.6	<i>Pilotsituatie</i>	47
7.7	<i>Evaluatie en monitoring</i>	47
7.8	<i>Veranderingen na de pilot en voornemens</i>	48
8	Analyse van de casestudies	50
8.1	<i>Doelstellingen</i>	50
8.2	<i>Beleidsmodellen en instrumentaria</i>	51
8.3	<i>Rolverdeling betrokken partijen</i>	53
8.4	<i>Beoordelingscriteria</i>	54
8.5	<i>Financiering</i>	56
8.6	<i>Projectinformatie</i>	57
8.7	<i>Evaluatie en monitoring</i>	57
8.8	<i>Veranderingen na de pilot en voornemens</i>	57
9	Conclusies en aanbevelingen	60
9.1	<i>Doelstellingen</i>	60
9.2	<i>Beleidsmodel en instrumentarium</i>	61
9.3	<i>Rolverdeling betrokken partijen</i>	62
9.4	<i>Beoordelingscriteria</i>	62
9.5	<i>Projectinformatie</i>	63
9.6	<i>Evaluatie en monitoring</i>	63
9.7	<i>Samenvattend</i>	64
10	De praktijk aan het woord	66
	Bijlage	77
	Literatuur	78

Redactioneel

'Het is niet gezegd dat Kublai Kan alles gelooft wat Marco Polo zegt als hij hem de steden beschrijft die hij op zijn onderzoekstochten heeft bezocht, maar de keizer der Tartaren blijft zeker met meer nieuwsgierigheid en aandacht naar de jonge Venetiaan luisteren...

(Uit: *De onzichtbare steden*, Italo Calvino. Bert Bakker, Amsterdam, 1981).

In deze Cultuur + Educatie maken twee jonge onderzoekers van Cultuurnetwerk Nederland een tussenbalans op van het door de gemeente Den Haag gevoerde beleid op het onderdeel Culturele Diversiteit van het Actieplan Cultuurbereik. Ze vergelijken dat beleid vervolgens met dat van de gemeenten Eindhoven, Groningen, Rotterdam en Almere. Die onderzoekstocht levert menig inzicht op, bijvoorbeeld over de verschillende beleidsmodellen en instrumenten die gemeenten ontwikkelden om nieuwe publieksgroepen - in het bijzonder allochtonen en jongeren - te bereiken. Tegelijkertijd blijft veel van wat gemeenten doen en beogen helaas ook verborgen, bijvoorbeeld welke argumenten golden voor de keuze voor een bepaald beleidsmodel, de uitvoeringsinstrumenten en de relatie met de doelstellingen. Wat zien de gemeenten zelf als effecten van hun beleidsinspanningen?

De legitimatie voor de inspanningen van gemeenten (en het rijk) op het gebied van Culturele Diversiteit is te vinden in de zorg over de beperkte deelname van jongeren en allochtonen in het bijzonder aan de gevestigde, gesubsidieerde cultuur. Helaas vonden de onderzoekers ook op dit punt hiaten: in veel gevallen ontbrak simpelweg gemeentelijke informatie over de beoogde projecten en daardoor waren er ook geen gegevens over de aard, voor wie en het (beoogde) bereik ervan.

In twee onlangs uitgevoerde onderzoeken van de Universiteit Utrecht wordt die ongerustheid over beperkte deelname van allochtone jongeren overigens aan de orde gesteld. Zo toont Van Iperen (2002) aan dat ook na analyse van data uit het Aanvullend Voorzieningen-gebruik Onderzoek 1999 en het CKV1-Volproject blijkt, dat allochtone en autochtone jongeren in dezelfde mate deelnemen aan de klassieke kunsten (toneel, cabaret, klassieke concerten, ballet en musea), althans wanneer rekening wordt gehouden met achtergrondkenmerken van de jongeren. Bepalend voor de participatie aan klassieke cultuuruitingen is niet allochtonie op zich, concludeert Van Iperen, maar zijn vooral de mate van cultuurparticipatie van de ouders, het opleidingsniveau van de ouders en het eigen opleidingsniveau van de jongeren. Voorts zegt hij dat ook bij de populaire kunsten (pop- en jazzconcerten, musicals, film en dance-evenementen) gesteld kan worden dat allochtone en autochtone jongeren niet verschillen met betrekking tot de werking van de factoren die de participatie bepalen.

Ook bij de resultaten van het onderzoek dat onder begeleiding van Van Wel werd verricht in de stad Utrecht (2002) valt op dat het beeld niet zo negatief uitvalt voor allochtone jongeren. Van Wel meent overigens dat dat sombere beeld meestal wordt opgehangen aan een beperkt aantal voorbeelden, zoals het schaarse museumbezoek van allochtonen. Zelf zou hij eerder optimistisch willen concluderen dat allochtone jongeren met een culturele inhaalslag bezig zijn, de onderzoeksuitkomsten van nu voorzichtig vergelijkend met die van tien jaar geleden. En als er dan toch iets te klagen valt, zo stelt Van Wel, dan is dat over de cultuurdeelname van *autochtone jongens*.

Een andere opmerkelijke bevinding is, dat de vijf onderzochte gemeenten weinig of niet evalueren. Maar uiteindelijk gaat het bij de Actieprogramma's toch om de bereikte resultaten? Bij gebrek aan evaluatie zal het echter nog een moeilijk karwei worden om vast te stellen in hoeverre eventuele veranderingen in de culturele infrastructuur, het cultuuraanbod en de cultuurdeelname voor de periode 2001-2004 toe te schrijven zijn aan de lokale Actieprogramma's.

'Wat voor zin heeft jullie bouwen?' vraagt hij. 'Wat is het doel van een stad in aanbouw als er geen stad is? Waar is het plan dat jullie volgen, het ontwerp?' 'We laten het je zien zodra de werkdag om is, nu kunnen we niet stoppen', antwoorden zij. Het werk stopt bij zonsondergang. De nacht valt over het bouwterrein. Het is een nacht vol sterren. 'Dat is het ontwerp,' zeggen zij...

(Uit: *De onzichtbare steden*, Italo Calvino. Bert Bakker, Amsterdam, 1981).

*Marjo van Hoorn
Piet Hagens*

1 Inleiding

'Een ander en diverser aanbod voor een breder en diverser publiek'.* Onder dit motto plaatste de toenmalig staatssecretaris van Cultuur Rick van der Ploeg in 1999 het landelijk cultuurbeleid in het teken van culturele diversiteit. Van der Ploeg wilde nieuwe publieks-groepen bereiken die op dat moment niet, of slechts mondjesmaat, deelnamen aan cultuur, zoals jongeren en allochtonen. Om dit te realiseren waren een nieuwe strategie en een nieuw cultureel aanbod nodig. Van der Ploeg presenteerde vervolgens - als onderdeel van de *Cultuurnota 2001-2004* - het *Actieplan Cultuurbereik*, waarvan *Culturele Diversiteit* een onderdeel is. In het Actieplan pleit de staatssecretaris voor een aanpak die de conventies in de cultuursector doorbreekt. Hij wil een vernieuwend aanbod creëren, dat in samenwerking met nieuwe doelgroepen wordt ontwikkeld en dat aansluit bij hun culturele interesses.

Het onderdeel Culturele Diversiteit startte vanaf 1999 met pilots in zeven gemeenten (Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Groningen, Eindhoven, Maastricht en Almere). Uit de pilots bleek dat zowel ambtenaren als culturele instellingen het ontwikkelde beleid en het instrumentarium steunen en tevreden zijn over de ingeslagen weg. Het Actieplan Cultuurbereik werd in 2001 landelijk geïntroduceerd. Op dit moment werken de dertig grootste gemeenten en de twaalf provincies samen met het ministerie van OCenW aan *Programma's Cultuurbereik* voor de jaren 2001-2004.

Gemeente Den Haag

Den Haag was de eerste gemeente die een convenant met het ministerie van OCenW sloot over culturele diversiteit. In de zomer van 2002 gaf de gemeente Den Haag te kennen haar beleid op het gebied van Culturele Diversiteit te willen evalueren en vroeg aan Cultuurnetwerk Nederland hierover een symposium te organiseren. Den Haag constateerde dat het Actieprogramma veel nieuwe en verrassende dingen heeft losgemaakt, maar liep ook tegen knelpunten aan. Zo leefden er vragen als: hoe bereik je nieuwe doelgroepen, hoe betrek je hen vervolgens bij de invulling en uitvoering van de projecten, hoe kun je projecten het beste evalueren en hoe geef je succesvolle projecten een meer structureel karakter? Als inhoudelijke voorbereiding op het symposium heeft Cultuurnetwerk Nederland het beleid Culturele Diversiteit van de gemeente Den Haag vergeleken met dat van de gemeenten Eindhoven, Groningen, Rotterdam en Almere. Welke doelstellingen formuleerden de vijf gemeenten? Hoe ziet de rolverdeling van de verschillende betrokken partijen eruit? Welke selectiecriteria hanteerden de gemeenten bij de subsidieaanvragen? Wordt het beleid geëvalueerd en zo ja, op welke wijze? De resultaten van deze vergelijking vormen de kern van *Contrast in cultuurbereik*.

Contrast in cultuurbereik

Contrast in cultuurbereik bestaat uit vier delen. Het eerste deel beschrijft de inhoud van het Actieplan Cultuurbereik en de afspraken die hierover zijn gemaakt tussen OCenW, het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Ook komen de resultaten van de pilots Culturele Diversiteit van 1999 aan de orde. Vervolgens is gekeken naar de doelstellingen, instrumenten, criteria, participanten en evaluatie van het onderdeel Culturele Diversiteit.

Het tweede deel van de publicatie bevat casestudies van de gemeenten Den Haag, Eindhoven, Groningen, Rotterdam en Almere. Hierin wordt aandacht besteed aan de pilot-situatie en het vervolg daarop in de vorm van de nu vigerende programma's, de doelstellingen, het instrumentarium en het beleidsmodel dat de gemeenten voor de uitvoering kozen. Verder is gekeken naar de werkelijke uitvoering, de beschikbare middelen, de samenwerking tussen verschillende partijen en de projecten.

In het derde deel wordt een vergelijking gemaakt tussen het beleid van de vijf gemeenten op het onderhavige terrein. Zo blijken alle gemeenten zich te richten op jongeren en allochtonen, maar richt Rotterdam zich daarnaast ook op bewoners van achterstandswijken en geeft Almere extra aandacht aan laagopgeleiden. De gemeenten lopen voor een deel tegen dezelfde problemen aan: zo blijft de rol van de nieuwe doelgroepen bij de invulling en uitvoering van de projecten klein. Ook de integratie van de nieuwe projecten in het reguliere culturele aanbod verloopt niet vlekkeloos. Daarnaast blijken de gemeenten slechts mondjesmaat te evalueren. Ook de onderlinge communicatie tussen de betrokken partijen kan nog worden verbeterd.

In het laatste deel van *Contrast in cultuurbereik* komen cultuurambtenaren, allochtonen en jongeren, medewerkers van culturele instellingen en deskundigen op het gebied van culturele diversiteit en cultuurparticipatie aan het woord. Zij reageren op de resultaten uit de casestudies en geven hun mening over het toekomstige beleid. Ze zijn het erover eens dat er al veel bereikt is de afgelopen jaren, maar dat vier jaar te kort is voor structurele effecten.

2 Actieplan Cultuurbereik en Culturele Diversiteit

2.1. Actieplan Cultuurbereik

Het Actieplan Cultuurbereik kent een centraal en een decentraal deel. In het decentrale deel maken de provincies en grote gemeenten ieder een Programma Cultuurbereik voor de periode 2001-2004. Elk programma draait zowel om kwaliteit als om publieksbereik. Deze programma's zijn meestal globaal, vaak wordt gewerkt met jaarplannen. Gemeenten en provincies leggen in hun Programma Cultuurbereik eigen accenten vanuit de doelen die ook te vinden zijn in de Cultuurnota 2001-2004. Deze doelen zijn de volgende.

- 1 Versterking van de programmering van culturele accommodaties (theaters, bibliotheken, buurtcentra, internet en andere locaties bieden een breder spectrum).
- 2 Ruim baan maken voor culturele diversiteit (nieuw aanbod voor nieuw publiek).
- 3 Investeren in jeugd (binnen én buiten de school).
- 4 Beter zichtbaar maken van cultureel vermogen (zoals bijvoorbeeld de ontsluiting van archieven).
- 5 Culturele planologie op de agenda zetten (waaronder beeldende kunst in de openbare ruimte).

Naast de Stedelijke en Provinciale Programma's, zijn er activiteiten op centraal of landelijk niveau, waarin OCenW veelal samenwerkt met IPO en VNG.

2.2 Programma's Cultuurbereik

Eind 2000 dienden de twaalf provincies en de dertig grootste gemeenten Programma's Cultuurbereik in. Het eigen programma van deelnemende gemeenten en provincies moest inzicht geven in de doelstellingen, werkwijze, proces en uitvoering. De accenten die gemeenten en provincies leggen zijn afhankelijk van de eigen situatie. Per regio is immers de bevolkingssamenstelling en het cultuuraanbod verschillend. De programma's beginnen met een analyse van de lokale situatie, waarin de volgende vragen worden beantwoord: hoe ziet de culturele infrastructuur eruit; wat zijn de sterke en zwakke onderdelen; hoeveel kunnen instellingen zelf bijdragen aan de plannen; welke interessante samenwerkingsverbanden zijn er mogelijk; waar komen de publieksgroepen waar het Actieplan zich op richt en waar gaan ze juist niet naar toe?

Niet alleen de gevestigde culturele instellingen werden actief betrokken bij de invulling van het programma, maar ook nieuwe partners (bijvoorbeeld doelgroeporganisaties, het sociaal-cultureel werk, het onderwijs, podia in de openlucht en buurtcentra) kregen een kans. De veronderstelling was dat zodoende nieuwe ideeën zouden ontstaan en ruimte werd gemaakt voor cultureel aanbod dat beter aansluit bij de interesses van de nieuwe publieksgroepen.

Daarnaast moesten gemeenten en provincies bij het opstellen van het programma ook samenwerking zoeken met de amateurkunst, zoals muziekkorpsen en koren. Ook dit zou volgens het ministerie, IPO en VNG goede mogelijkheden bieden om jongeren en allochtonen te bereiken. Het ministerie benadrukte hierbij het belang van een actieve en vraaggerichte benadering van de doelgroep.

De nieuwe activiteiten in het kader van het Actieplan Cultuurbereik hebben in principe een incidenteel karakter. Het zijn immers projecten die niet plaatsvinden binnen de reguliere programmering van culturele instellingen. De opdracht aan gemeenten en provincies was ook te bekijken hoe de projecten een structureel karakter konden krijgen.

Financiering

Programma's van gemeenten en provincies worden bekostigd op basis van matching tussen rijk, provincies en gemeenten. Deze matching vindt plaats op basis van een 1:1 verhouding. De vier grote gemeenten ontvangen een hoger bedrag, omdat hier relatief gezien meer allochtonen wonen. Voor het opbouwjaar 2001 was een lager bedrag beschikbaar dan voor de daaropvolgende jaren. Een uitzondering werd gemaakt voor steden die in 2000 deelnamen aan de pilot. Voor deze gemeenten lag het startjaar immers een jaar vroeger. Op jaarbasis is voor de drie onderdelen van het Actieplan Cultuurbereik (Culturele Diversiteit, Cultuur en School en Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving) een bedrag beschikbaar van € 30.857.054,- waarvan voor Culturele Diversiteit op jaarbasis € 11.344.505,-. Daarvan is ongeveer € 1.815.000,- gereserveerd voor Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht.

Het bedrag dat de gemeenten en provincies ontvangen, is als volgt berekend:

- Voor Amsterdam in het jaar 2001: het inwoneraantal vermenigvuldigd met € 0,68; in de jaren 2002-2004: het inwoneraantal vermenigvuldigd met € 0,91.
- Voor Den Haag, Rotterdam en Utrecht in de jaren 2001-2004: het inwoneraantal vermenigvuldigd met € 0,91.
- Voor Almere, Eindhoven, Groningen, Haarlem en Maastricht in de jaren 2001-2004: het inwoneraantal vermenigvuldigd met € 0,68.
- Voor Alkmaar, Amersfoort, Apeldoorn, Arnhem, Breda, Delft, Dordrecht, Ede, Emmen, Enschede, Haarlemmermeer, Heerlen, Hengelo, 's-Hertogenbosch, Leeuwarden, Leiden, Nijmegen, Tilburg, Zaanstad, Zoetermeer en Zwolle in het jaar 2001: het inwoneraantal vermenigvuldigd met € 0,45; in de jaren 2002-2004: het inwoneraantal vermenigvuldigd met € 0,68.

- Voor de provincies in het jaar 2001: het inwoneraantal verminderd met de inwoneraantallen van al deelnemende gemeenten vermenigvuldigd met € 0,45; in de jaren 2002-2004: het inwoneraantal verminderd met de inwoneraantallen van al deelnemende gemeenten vermenigvuldigd met € 0,68.

Voor de onderdelen Cultuur en School en Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving is een zelfde soort berekening van toepassing.

2.3 Afspraken over evaluatie en monitoring

Voor een goed verloop van het Actieplan Cultuurbereik en met het oog op de plannen voor de nieuwe Cultuurplanperiode is het van belang dat er regelmatig wordt gereflecteerd op de gekozen doelstellingen, beleidsmodellen, werkwijzen en samenwerkingsverbanden. In deze paragraaf komen de afspraken over evaluatie en monitoring aan de orde.

Visitatie

Na twee jaar wordt het Actieplan Cultuurbereik geëvalueerd door een visitatiecommissie. Deze commissie bezoekt alle gemeenten en provincies die direct deelnemen aan het Actieplan. De commissie kijkt als eerste naar de kwaliteit van de activiteiten en vervolgens naar het bestuurlijk proces, de vormgeving, de uitvoering en de effecten van de gebruikte methoden. De visitatie is najaar 2002 begonnen. Eind 2003 zullen 42 deelrapporten en een eindrapport verschijnen.

Landelijk onderzoek

Daarnaast doet het Erasmus Centrum voor Kunst- en Cultuurwetenschappen (ECKCW) van de Erasmus Universiteit onderzoek naar het verloop van het Actieplan Cultuurbereik. Het onderzoek richt zich op de infrastructuur, het aanbod en de vormgeving en uitvoering van de stedelijke en provinciale programma's. Bovendien worden casestudies gemaakt van vier gemeenten en twee provincies. Het onderzoek is gestart in 2001. De eerste rapportage van het onderzoek wordt eind 2002 verwacht. Vervolgens zal ieder jaar een deelrapport verschijnen. In de zomer van 2005 komt het eindrapport uit.

Vershil visitatiecommissie en landelijk onderzoek

Deze twee vormen van evaluatie leveren verschillende soorten van informatie op. De visitatiecommissie oordeelt over de culturele kwaliteit, het bestuurlijk proces en de vormgeving en uitvoering van de programma's. Het landelijk onderzoek van het ECKCW geeft daarentegen vooral een beschrijving van de wijze waarop gemeenten en provincies hun programma

vormgeven en uitvoeren. Tevens geeft het een beeld van de veranderingen die zich momenteel voordoen in het culturele leven van gemeenten en provincies, zoals wijzigingen in de culturele infrastructuur, het aanbod en de deelname.

Zowel de rapportage van de visitatiecommissie als de tussentijdse rapportages van het ECKCW kunnen leiden tot wijzigingen in de afspraken tussen OCenW, IPO en VNG.

Instrument voor meting cultuurparticipatie

In opdracht van OCenW is de Richtlijn Onderzoek Cultuurparticipatie (ROC) ontwikkeld om veranderingen in cultuurdeelname te meten. Met behulp van dit instrument kunnen provincies en gemeenten een onderling vergelijkbaar beeld krijgen van de lokale of regionale cultuurparticipatie.

2.4 Pilot Culturele Diversiteit

Als opmaat voor het uiteindelijke Actieplan Cultuurbereik startten in 1999 zeven gemeenten (Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Groningen, Eindhoven, Maastricht en Almere) met een pilot Culturele Diversiteit. In de pilot verstrekken de gemeenten projectsubsidies aan projecten die zich richten op jongeren of allochtonen en waarvan de inhoud vernieuwend is. Een belangrijk uitgangspunt is dat er een samenwerking ontstaat tussen verschillende culturele instellingen en culturele disciplines. Voor de opzet en financiering werden convenanten gesloten met OCenW. Hierin werden afspraken gemaakt over monitoring, de rol van de doelgroepen en de beschikbare tijd. Wat betreft de financiering werd afgesproken dat beide partijen (gemeente en OCenW) ieder de helft van de kosten zouden dragen.

OCenW drong bij de deelnemende gemeenten aan op de installatie van een commissie die als begeleidingsgroep voor de projecten zou functioneren. Zo'n commissie zou de kwaliteit van de projecten moeten waarborgen. Het ministerie wilde tevens dat allochtonen en jongeren in de commissie zitting zouden nemen. Ook op andere manieren moesten de nieuwe doelgroepen betrokken worden bij het beleid. Bijvoorbeeld door hen te vragen voor platforms en klankbordgroepen of door hen te betrekken bij de uitwerking van de projecten. De pilots dienden om ervaring op te doen met de beleidsmodellen die de gemeenten hadden gekozen. Voor de pilots was van de zijde van het rijk en de gemeenten tezamen € 2.039.742,- beschikbaar*.

* Daarnaast hadden een aantal pilotprojecten aanvullende fondsen verworven bij bijvoorbeeld deelgemeenten, de Europese Commissie of particuliere fondsen.

Dit werd als volgt verdeeld over de betrokken gemeenten:

Rotterdam	€ 490.082,63
Den Haag	€ 453.780,21
Utrecht	€ 279.074,83
Groningen	€ 226.890,10
Eindhoven	€ 226.890,10
Maastricht	€ 181.512,08
Almere	€ 181.512,08

Procesevaluatie

Om zoveel mogelijk te kunnen profiteren van de verschillende ervaringen liet het departement twee onderzoeken naar de pilot uitvoeren. In de startfase voerde Bureau Driessen* een korte procesevaluatie uit naar de werkwijze, organisatie en samenwerking. De onderzoekers voerden gesprekken met onder anderen wethouders, ambtenaren, uitvoerenden, deskundigen op het gebied van kunst- en cultuureducatie en vertegenwoordigers van de doelgroepen. In totaal werden 52 mensen geïnterviewd.

Uit dit onderzoek bleek dat zowel ambtenaren als culturele instellingen het beleid en het instrumentarium steunen en tevreden zijn over de ingeslagen weg. Er werden echter ook knelpunten geconstateerd. Zo heerste er onduidelijkheid en onvrede over de landelijke subsidieregelingen voor kleinschalige podiumkunsten. Want juist die initiatieven worden vaak ingezet om nieuwe publieksgroepen te bereiken. Ook bleek dat nog niet was nagedacht over monitoring van de activiteiten. Bovendien was er kritiek op de (te) grote invloed van gemeentelijke ambtenaren bij de keuze van de beleidsmodellen en de verdere projectmatige invulling. De grote rol van de ambtenaren had niet alleen te maken met de tijdsdruk waaronder de pilots tot stand zijn gekomen. Ambtenaren bleken volgens het veld ook graag te willen sturen.

Verder werd duidelijk dat weinig projecten zich richtten op allochtone volwassenen en dat de doelgroepen weinig tot niet betrokken waren bij de opzet en uitvoering van de pilots. Tevens maakten de doelgroepen geen deel uit van de adviescommissies, terwijl het departement hierop had aangedrongen.

Voortgang pilots

In aansluiting op het onderzoek van Bureau Driessen maakte Doca-bureaus** een inventarisatie van de voortgang van de pilots. De onderzoekers vonden echter de basis voor verre gaande conclusies over de effecten van het Actieplan Cultuurbereik op dat moment nog erg smal. Ten eerste waren de meeste projecten nog in uitvoering of zelfs in voorbereiding. Ten

* *Zeven pilots culturele diversiteit*, Bureau Driessen, juni 2000.

** *Bestandsopname van de Pilot Actieplan Cultuurbereik*, opgesteld door DOCA-bureaus in opdracht van het ministerie van OCenW, directie Algemeen Cultuurbeleid, november 2000.

tweede was de snelle bestandsopname, waarbij negen lopende projecten in Den Haag, Rotterdam, Utrecht, Groningen, Almere en Eindhoven werden onderzocht, te weinig omvat- tend om verregaande conclusies te trekken.

Desondanks stelden zij vast dat verschillende projecten grote aantallen jongeren, allochtonen, wijkbewoners en andere nieuwe groepen bereikten (overigens wel met onderlinge verschillen). Succes was er bijvoorbeeld wanneer leerlingen uit gemengde mbo- en vmbo- scholen benaderd werden met een project waaraan ze zelf konden meedoen. De culturele instellingen betwijfelden echter of deze eerste kennismaking zou leiden tot een meer structu- reel bezoek aan culturele activiteiten. Er zou volgens hen een vervolgaanbod moeten komen, dat inspeelt op de interesses en talenten van deze jongeren.*

Ook constateerden de onderzoekers dat vrijwel alle betrokkenen aansluiting hadden gezocht bij de interesses van de doelgroepen. Zo koos men voor rap, dance, bepaalde muzieksoorten en virtuele en andere nieuwe media. De drempel werd zo laag mogelijk gehouden, maar tegelijkertijd werd de kwaliteit niet uit het oog verloren. De onderzoekers concludeerden dat het bereiken van nieuwe publieksgroepen afhankelijk is van de gekozen kunstvormen en de instellingen die bij de projecten betrokken waren.

De onderzoekers waren enthousiast over de rol van de cultuurscouts. Zij zien belangrijke redenen om scouting en begeleiding van nieuw talent te rekenen tot de meestbelovende mogelijkheden van het Actieplan Cultuurbereik.

2.5 Evaluatie Culturele Diversiteit tot nu toe

Divers in diversiteit

In januari 2002 verscheen *Divers in diversiteit*, een korte rapportage van de gemeentelijke en provinciale Programma's Cultuurbereik 2001–2004 op het terrein van Culturele Diver- siteit (Bureau A.R.T, 2002). Uit deze rapportage blijkt dat in vrijwel alle programma's het onderdeel Culturele Diversiteit terugkomt. De aandacht voor dit onderdeel varieert echter van het noemen van allochtonen en jongeren als doelgroep tot uitgebreide beschrijvingen van projecten die zich specifiek richten op bepaalde allochtone bevolkingsgroepen zoals Hindoestanen, Turken en Surinamers.

De meeste projecten beperken zich niet tot één culturele discipline. Vaak is er sprake van een combinatie van verschillende culturele disciplines, zoals muziek, theater en beeldende kunst. De projecten richten zich op zowel culturele diversiteit in het aanbod als op culturele diversiteit in publieksbereik.

In 45 procent van de programma's wordt melding gemaakt van samenwerkingsvormen met instellingen die zich op allochtonen richten. Dat betekent echter niet dat er in de overige gevallen geen samenwerkingsverband bestaat. Mogelijk is de samenwerking al zo ver-

* Deze twijfel wordt onderschreven door verschillende onderzoeken. Uit onderzoek (Van Wel, Ganzeboom e.a, Poll) blijkt dat het opleidingsniveau van invloed is op cultuurdeelname. Vaak blijkt ook dat jongeren niet uit zichzelf culturele activiteiten bezoeken.

trouwd, dat deze geen aparte vermelding in het programma heeft gekregen. Ook kan de samenwerking indirect verlopen.

Quick scan culturele diversiteit

Forum, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling rondde in december 2001 een onderzoek af naar culturele diversiteit in de Actieprogramma's: *Quick scan culturele diversiteit*. Het instituut stuurde een schriftelijke enquête naar alle deelnemende provincies/gemeenten. Tweeëntwintig enquêtes (iets meer dan de helft) kwamen retour. Forum concludeerde op basis van deze enquête dat:

- de meeste geënquêteerden van mening zijn dat de aandacht voor culturele diversiteit zal bijdragen aan een verrijking van de kunst- en cultuursector;
- de aanwezigheid van een groot aantal etnische groepen - in naar verhouding kleine aantallen - door geënquêteerden buiten de Randstad wordt gezien als een knelpunt;
- kunst en cultuur door en voor allochtonen zich vaak afspeelt binnen een gesloten circuit (eigen netwerken, eigen festivals en muziekparty's);
- er van concrete of operationele doelstellingen in de Actieprogramma's nauwelijks sprake is;
- de betrokkenheid van allochtone groepen of organisaties bij de Actieprogramma's varieert per gemeente en uiteenloopt van vooral adviserend tot vooral uitvoerend. De meeste provincies betrekken allochtonen bij de ontwikkeling en/of uitvoering. Dit gebeurt op verschillende manieren: door inspraak, door de inzet van allochtone cultuurscouts, door samenwerking met de steunfunctie-instelling Minderheden en door deelname van allochtonen aan een klankbordgroep of adviescommissie.

2.6 Tot slot

In het kader van het onderdeel Culturele Diversiteit zijn in totaal vier onderzoeken uitgevoerd: twee onderzoeken naar de pilot Culturele Diversiteit (Bureau Driessen en Docabureaus) en twee naar de Actieprogramma's Cultuurbereik (Bureau A.R.T. en Forum).

In het onderzoek van Forum (2001) concluderen de onderzoekers dat de provincies en gemeenten de allochtone doelgroepen (hetzij individuen hetzij organisaties) betrokken hebben bij de ontwikkeling en uitvoering van het Actieprogramma. Dit is opmerkelijk, omdat in het onderzoek van Bureau Driessen (2000) juist het tegendeel wordt geconcludeerd. Een verklaring zou kunnen zijn dat dit juist een verschil is tussen het Actieprogramma en de pilot.

In de volgende hoofdstukken wordt voortgebouwd op de informatie en conclusies die uit de onderzoeken naar voren zijn gekomen. Zo wordt dieper ingegaan op de gemaakte keuzes

van gemeenten in hun Actieprogramma's en de wijze waarop zij gestalte geven aan de uitvoering.

3 Casestudie Den Haag

Diane Scheenstra

3.1 Doelstellingen

In haar Actieprogramma Cultuurbereik heeft de gemeente Den Haag als doelstelling voor het onderdeel Culturele Diversiteit geformuleerd: het bereiken van een breder en groter publiek met een kwalitatief goed, van de reguliere programmering afwijkend, cultureel aanbod. Het is de bedoeling om een nieuw publiek te trekken, waarin jongeren en allochtonen meer dan voorheen vertegenwoordigd zijn. Deze publieksgroepen moeten in contact worden gebracht met niet-reguliere culturele activiteiten, zodat zij op termijn gemotiveerd worden om ook regulier aanbod te bezoeken.

3.2 Beleidsmodel en instrumentarium

Den Haag heeft gekozen voor een eenvoudig en open beleidsmodel, waarin één subsidie-budget wordt geformeerd uit gelden van de gemeente en het ministerie. Subsidie wordt zowel verstrekt aan culturele instellingen in strikte zin als aan allerlei andere instellingen die cultuur en publiek samenbrengen en waar jongeren en allochtonen gewend zijn heen te gaan, zoals wijkgerichte instellingen en bibliotheken. Open inschrijving is volgens de gemeente de beste garantie om dit brede bereik in de praktijk te brengen. Bij open inschrijving wordt twee maal per jaar in diverse media openbaar gemaakt dat subsidieverzoeken, gericht op het bereik van nieuwe publieksgroepen, kunnen worden ingediend. De plannen moeten voldoen aan de beoordelingscriteria die de gemeente met het ministerie van OCenW is overeengekomen.

Adviesgroep Culturele Diversiteit

De onafhankelijke Adviesgroep Culturele Diversiteit beoordeelt de subsidieaanvragen en toetst deze aan de hand van de vastgestelde criteria. In de adviesgroep hebben artistiek deskundigen en deskundigen op het gebied van programmering, publiek bereik en cultuur-educatie zitting. Ook jongeren en allochtonen zijn vertegenwoordigd. De adviesgroep brengt aan het college van B en W advies uit over de subsidieaanvragen.

Aanjaagbureau Culturele Diversiteit

Den Haag heeft gekozen voor de inrichting van een bureau met aanjaagfunctie om culturele instellingen (in de brede zin van het woord) expertise te bieden. Ter voorkoming van ruis en belangenverstrengeling wilde de gemeente een extern bureau (geen gemeentelijke instelling).

Het Aanjaagbureau Culturele Diversiteit (ABCD) is per 1 november 2000 operationeel geworden. Het adviseert culturele instellingen over het bereiken van nieuwe doelgroepen

en helpt culturele ondernemers onder jongeren en allochtonen bij het ontwikkelen van een projectplan. Het bureau begeleidt aanvragers bij het invullen van het aanvraagformulier zodat zij in de toekomst in staat zijn zelfstandig een goede subsidieaanvraag in te dienen. Het ABCD heeft een netwerkfunctie voor de (gevestigde) culturele instellingen en het (toekomstig) publiek.

3.3 Rolverdeling betrokken partijen

Bij het project Culturele Diversiteit zijn diverse partijen betrokken: de gemeente, de culturele instellingen in de brede zin van het woord en de doelgroepen jongeren en allochtonen. De gemeente is verantwoordelijk voor een goed verloop van het totale proces van het project Culturele Diversiteit. De gemeente is budgetbeheerder en fungeert als secretaris van de adviesgroep. De culturele instellingen bedenken de inhoud van de projecten en voeren deze uit. De doelgroep jongeren en allochtonen heeft ook een rol bij de advisering over de projectplannen; zij zijn vertegenwoordigd in de adviesgroep.

3.4 Beoordelingscriteria

Bij de beoordeling van de ingediende plannen worden zeven criteria gehanteerd.

- 1 Artistiek-inhoudelijke kwaliteit: in de plannen moet een behoorlijke kwaliteit op artistiek gebied worden aangetoond, op basis van beschrijvingen en eventueel recensies van eerder werk.
- 2 Er moet expliciet worden aangegeven op welke doelgroep(en) men zich richt en hoe en via welke kanalen men deze wil benaderen.
- 3 De activiteiten moeten openbaar toegankelijk zijn.
- 4 De activiteiten zijn nieuw en kunnen niet tot de reguliere activiteiten gerekend worden.
- 5 De activiteiten moeten specifiek en aantoonbaar zijn gericht op publieksuitbreiding, met name met jongeren en allochtonen.
- 6 De gevraagde subsidie moet in redelijke verhouding staan tot de inhoud van het plan.
- 7 Het moet duidelijk zijn dat de activiteiten zonder de subsidie niet gerealiseerd zouden kunnen worden.

Daarnaast gelden de criteria van de Algemene Subsidie Verordening. Zo mogen subsidies van de gemeente Den Haag alleen worden toegekend aan activiteiten die in Den Haag plaatsvinden of aantoonbaar gericht zijn op inwoners van Den Haag.

3.5 Financiering

Jaarlijks stelt de gemeente € 226.890,- beschikbaar. Het ministerie van OCenW matcht dit bedrag met eveneens € 226.890,-. Bij elkaar is er jaarlijks € 453.780,- beschikbaar voor projecten Culturele Diversiteit. In tabel 3.1 wordt een overzicht gegeven van de aanvragen en toekenningen binnen het budget.

Tabel 3.1
Aanvragen en toekenningen projecten gemeente Den Haag 2000, 2001, 2002

	2000 (pilotjaar)		2001		2002	
	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag
Aantal aanvragen	103	2.098.115	106	2.490.303	110	2.662.271
Positieve adviezen	31	436.968	32	455.959	29	414.458
waarvan aan:						
reguliere instellingen:	15	172.187	18	219.221	12	146.589
niet-reguliere instellingen:	16	264.781	14	236.738	17	267.869
waarvan specifiek gericht op bevolkingsgroep:						
Afrika	1	6.807	2	44.017	0	-
Papoea	1	4.538	0	-	0	-
Indiaas	1	3.449	1	6.807	0	-
Hindoestaans	1	18.151	3	58.538	1	18.151
Marokkaans	0	-	4	35.667	1	4.538
Turks	1	18.151	1	22.689	1	2.450
Surinaams	4	61.317	2	43.109	3	40.496
Iraaks	0	-	0	-	2	16.959
Iraans	0	-	3	20.420	0	-
Allochtonen algemeen	7	118.907	4	98.924	9	140.585
Jongeren	15	205.648	12	125.788	12	191.279

3.6 Pilotsituatie

In 2000 is in Den Haag een pilotproject Culturele Diversiteit van start gegaan. Meer jongeren en allochtonen moesten kennis (kunnen) nemen van het culturele aanbod in Den Haag dan tot dan toe het geval was. Om dit te bereiken stelden de gemeente en het ministerie van OCenW subsidie beschikbaar voor culturele activiteiten van goede kwaliteit, die afwijken van de reguliere programmering in Den Haag. De gemeente had voor ogen dat deze nieuwe publieksgroepen op termijn gemotiveerd zouden worden om ook regulier cultureel aanbod te bezoeken.

Vanaf 2001 is de pilot Culturele Diversiteit opgenomen in het Actieplan Cultuurbereik 2001-2004 als invulling van het onderdeel Culturele Diversiteit. De doelstellingen en de werkwijze zijn tussentijds niet gewijzigd.

3.7 Monitoring en evaluatie

De monitoring is in handen van de gemeente zelf. Zij registreert inhoudelijke gegevens zoals doelgroep, soort uitvoerende instelling en kunstdiscipline. Het verzamelen van overige monitoringgegevens, zoals bijvoorbeeld bezoekersaantallen, blijkt niet eenvoudig. De subsidieaanvragers zelf zijn vaak nauwelijks op de hoogte van de juiste bezoekersaantallen en de gemeente is afhankelijk van hun gegevens.

Het aanjaagbureau, het ABCD, is in 2001 daadwerkelijk van start gegaan met zijn activiteiten. De gemeente registreert welke initiatieven doorverwezen zijn naar het ABCD. Het bureau verzamelt zelf de gegevens over het verdere verloop van de initiatieven.

In 2001 heeft de Adviesgroep Culturele Diversiteit acht subsidieaanvragers met potentie doorverwezen naar het ABCD. Twee daarvan hebben daadwerkelijk contact opgenomen met het aanjaagbureau voor het inwinnen van advies. Eén van deze twee heeft in een volgende ronde een positief advies gekregen van de adviesgroep. Zeven instellingen hebben op eigen initiatief advies ingewonnen bij het ABCD, waarvan één in een volgende ronde een positief advies heeft ontvangen van de adviesgroep. Vijf gevestigde culturele instellingen hebben het ABCD advies gevraagd over het uitwerken van een project Culturele Diversiteit. Twee van deze vijf hebben in een volgende ronde een positief advies ontvangen van de adviesgroep.

In 2002 heeft de Adviesgroep Culturele Diversiteit acht subsidieaanvragers met potentie doorverwezen naar het ABCD. Het effect van deze doorverwijzing kan pas bekeken worden bij de behandeling van de subsidieaanvragen voor 2003. Wel hebben drie instellingen/initiatieven zich op eigen initiatief bij het ABCD gemeld voor advies; zij hebben alle drie in een volgende ronde een positief advies gekregen van de adviesgroep. Drie gevestigde culturele instellingen hebben het ABCD advies gevraagd over het uitwerken van een project Culturele Diversiteit. Over deze drie aanvragen is positief geadviseerd.

3.8 Knelpunten en voornemens

De gemeente signaleert enkele knelpunten in de praktische uitvoering. In de praktijk blijkt het lastig de samen met OCenW geformuleerde criteria strak te hanteren. Na drie jaar ervaring met het project, ontwikkelen zich gedachten om in het budget een scheiding aan te brengen tussen initiatieven van gevestigde en van niet-gevestigde instellingen. Het blijkt dat

de gevestigde instellingen vaak kwalitatief betere aanvragen produceren; voor de kleinere initiatieven, doorgaans afkomstig van niet-gevestigde instellingen, is er daardoor minder ruimte. Zo kan er sprake zijn van onbedoelde bevoordeling.

In de praktijk worden ook losse projecten gesubsidieerd. Met de doelstelling van het project Culturele Diversiteit in gedachten is het aannemelijk de mogelijkheid van een follow-up van het project als criterium toe te voegen. Het is immers niet vanzelfsprekend dat jongeren en allochtonen na deelname aan een project overstappen naar het reguliere aanbod. De garantie voor een follow-up van een project kan leiden tot het beklijven van projecten in de bestaande reguliere structuur.

Dankzij het project Culturele Diversiteit zijn de reguliere culturele instellingen in de stad er meer van doordrongen dat er nieuwe publieksgroepen aangetrokken moeten worden om continuïteit in het publiek te bereiken. Zij richten zich echter wat meer op jongeren (vooral via het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming in het voortgezet onderwijs) dan op allochtonen. Allochtonen blijken toch een lastig te bereiken doelgroep voor culturele instellingen. Zij bezoeken wel culturele activiteiten, maar vooral in de eigen kring.

Er is weinig zicht op de allochtonie van de bezoekers. Bij het kopen van een entreebewijs wordt niet naar afkomst gevraagd. Als de Adviesgroep Culturele Diversiteit een activiteit bezoekt, kan zij wel een algemeen oordeel geven, maar een cijfermatige onderbouwing ontbreekt.

Met betrekking tot het ABCD zijn er na twee jaar ervaring enkele knelpunten gesignaleerd. Mogelijk bestaat er een discrepantie tussen de verwachtingen van de gemeente en die van het ABCD en zijn bestuur over het project Culturele Diversiteit. De vraag is of een heroriëntatie van het activiteitenpakket, prioriteiten en doelstellingen van het ABCD noodzakelijk is. Voor de zomer van 2003 volgt hiervan een evaluatie van het ABCD zelf.

De gemeente Den Haag ondervindt ook de nadelen van het gekozen beleidsmodel. Omdat er sprake is van een open subsidiemodel is er geen sturing mogelijk op de onderwerpen, disciplines en doelgroepen in de subsidieaanvragen. Zoals blijkt uit tabel 3.1 zijn bepaalde doelgroepen het ene jaar goed vertegenwoordigd met projecten en het andere jaar helemaal niet. Er zijn weinig aanvragen op het gebied van beeldende kunst en cultureel erfgoed.

De grote lijn van het beleid Culturele Diversiteit is moeilijk vast te houden omdat sturing bijna niet mogelijk is. Het effect van het beleid is daardoor lastig te meten.

Na één jaar pilotproject en twee jaar project Culturele Diversiteit wordt van de reguliere

programmering afwijkend cultureel aanbod bezocht door de nieuwe publieksgroepen jongeren en allochtonen, hoewel het lastig is dit te meten. De doelstelling dat deze nieuwe publieksgroepen ook het reguliere aanbod gaan bezoeken, is echter niet meetbaar en zelfs niet zichtbaar. Het langetermijneffect is daardoor niet te bepalen. Een meetbare doelstelling als 'het niet-reguliere aanbod moet op termijn ingebed zijn in de structuur van het reguliere aanbod' zou de vigerende doelstelling van het project Culturele Diversiteit kunnen vervangen*.

* Den Haag evalueert haar beleid via het symposium Culturele Diversiteit op 14 november 2002. Naar aanleiding hiervan zal Den Haag zich beraden over eventuele beleidsaanpassingen.

4 Casestudie Eindhoven

4.1 Doelstellingen

De gemeente Eindhoven begint haar Actieprogramma Cultuurbereik met een analyse van de plaatselijke culturele sector. Op grond van de aangetroffen sterke en zwakke punten heeft de gemeente doelstellingen geformuleerd. De doelstellingen hebben betrekking op drie nieuwe publieksgroepen: allochtonen, jongeren en wijkbewoners.

Allochtonen

Het is de bedoeling dat culturele instellingen ervaring opdoen met allochtone publieksgroepen en daar zodoende ook kennis over verkrijgen. Culturele instellingen moeten in hun programmering inspelen op de wensen en behoeften van allochtonen. Ze moeten meer met hen overleggen over de programmering. Het is belangrijk dat er meer allochtonen worden aangesteld in bijvoorbeeld bestuursraden in de culturele sector. Bestaande allochtone netwerken dienen betrokken te worden bij het actieprogramma en er moet scouting van allochtone kunstenaars plaatsvinden.

Jongeren

Ook hier is het de bedoeling dat culturele instellingen ervaring opdoen met en kennis verkrijgen over de publieksgroep, in dit geval jongeren. Culturele instellingen moeten gebruikmaken van bestaande netwerken van jongeren. Voor het onderwijs zijn er specifieke aandachtspunten; voor het primair onderwijs wil de gemeente de ervaringen met de brede school* uitbouwen en voor het voortgezet onderwijs moeten er betere informatievoorzieningen komen voor docenten en leerlingen.

Wijkbewoners

Ook hier is het opdoen van kennis en ervaring omtrent het benaderen en bereiken van wijkbewoners het algemene doel. De gemeente wil de betrokkenheid van wijkbewoners bij culturele instellingen en verenigingen stimuleren en andersom. Culturele instellingen moeten hiervoor op locatie in wijken een aanbod leveren. De gemeente ziet hier mogelijkheden in de aansluiting op de brede school. Het hoeft niet per se om achterstandswijken te gaan; de bevindingen zijn dat de bewoners daar 'projectmoe zijn'. Op het gebied van welzijn gebeurt er al veel in achterstandswijken**.

4.2 Beleidsmodel en instrumentarium

Eindhoven zou in eerste instantie als beleidsmodel het 'adoptiemodel' hanteren: culturele instellingen adopteren wijken en gaan daar programmeren. Dit bleek in de praktijk moeilijk te verwezenlijken vanwege onder andere het gebrek aan draagvlak bij de culturele

* De brede school is een netwerk van voorzieningen in en rond school met onderwijs, welzijn, sport en zorg en/of cultuur.

** Een wijk waar achterstand heerst door werkloosheid, slechte scholing en slecht onderhoud.

instellingen voor deze vorm van publieksbereik. De instellingen hadden naast hun reguliere werkzaamheden geen plaats voor wijkadoptie. Bovendien zijn bewoners van achterstandswijken zoals gezegd 'projectmoe' en lastig bereikbaar want weinig georganiseerd. Tijdens de pilot is de gemeente geleidelijk overgestapt naar een open subsidiemodel: culturele instellingen kunnen projecten indienen voor een subsidie. Het waarom van deze keuze is niet duidelijk gemotiveerd.

Adviescommissie

Om de kwaliteit van het Actieprogramma te waarborgen heeft Eindhoven een adviescommissie ingesteld die de projectaanvragen beoordeelt en de gemeentelijke afdeling Kunst en Cultuur adviseert. In de adviescommissie zitten mensen uit het culturele veld en mensen met ervaring met programmeren op wijkniveau en voor allochtonen.

Expertisecentrum

Na de pilot besloot de gemeente dat een expertisecentrum een belangrijk instrument kan zijn bij het bereiken van nieuwe publieksgroepen. Dit centrum dient een schakel te zijn tussen culturele instellingen en nieuwe publieksgroepen. Taken van het expertisecentrum: informatieverschaffing, contactlegging (inclusief scouting en outreach), begeleiding en advisering. Het expertisecentrum moet een laboratoriumfunctie hebben voor zeer laagdrempelige allochtone producties die hun kwalitatieve waarde nog niet bewezen hebben en daardoor nog niet zijn opgenomen in de programmering van podia. Het expertisecentrum krijgt een 'aanjaagfunctie' voor de doelgroepen en de culturele instellingen; het benadert hen actief om een nieuw cultureel aanbod te kunnen ontwikkelen. Zo'n expertisecentrum bestaat nog niet. De gemeente is met het Centrum voor de Kunsten Eindhoven en de Stichting Palet (Ondersteuning Migrantenwerk Noord-Brabant) in gesprek over de concrete invulling van de taken en de verdere realisering van het centrum.

4.3 Rolverdeling betrokken partijen

Bij de uitvoering van het programma zijn verschillende partijen betrokken: de gemeente, culturele instellingen en doelgroepen. De gemeente is verantwoordelijk voor het gehele Actieprogramma Cultuurbereik. Haar functie bestaat voornamelijk uit het bewaken van processen en besteding van de gelden. Eindhoven wil ervoor waken dat het cultuurbeleid een welzijnsbeleid wordt. Zij wil niet dat kunst en cultuur worden ingezet om andere maatschappelijke doelen te bereiken. De gemeente laat zich adviseren door een adviescommissie.

De culturele instellingen hebben de verantwoordelijkheid voor kunstinhoudelijke aspecten

van projecten. Het is ook hun verantwoordelijkheid om naar nieuwe wegen te zoeken om nieuwe publieksgroepen te bereiken. De rol van de doelgroepen in Eindhoven is beperkt. Er zijn geen jongeren of allochtonen vertegenwoordigd in de adviescommissie en zij worden ook niet betrokken bij het opzetten en programmeren van projecten.

Uit een gesprek met de gemeenteambtenaar bleek dat deze rolverdeling goed bevalt. Eindhoven vindt dat de communicatie met culturele instellingen zeer direct en informeel verloopt. Zij wijst erop dat samenwerking een groeiproces is en dat er in de toekomst - indien nodig - dingen kunnen veranderen.

4.4 Beoordelingscriteria

Er is een aantal randvoorwaarden gecreeërd voor het slagen van het programma. Zo zijn de doelgroepen geïnformeerd over het Actieplan Cultuurbereik via een voorlichtingsbijeenkomst en een brochure en er is een cultuurmarkt georganiseerd. De gemeente maakt veel gebruik van overlegorganen, zoals het Overleg Allochtonen en Autochtonen, allochtone platforms en de Stichting Palet.

Om de kwaliteit van de projecten te garanderen beoordeelt de adviescommissie de ingediende projecten aan de hand van zes criteria.

- 1 Er dient een culturele instelling uit Eindhoven betrokken te zijn.
- 2 Het project dient specifiek en aantoonbaar gericht te zijn op uitbreiding van het publieksbereik (allochtonen, jongeren of wijkbewoners).
- 3 Het project dient niet op zichzelf te staan, maar de culturele instelling een handvat te bieden tot verder beleid en realisering van het omschreven doel en de benadering van doelgroepen.
- 4 Het project dient grensverleggend te zijn.
- 5 De artistieke en organisatorische kwaliteit dient gewaarborgd te zijn.
- 6 Het project dient openbaar toegankelijk te zijn.

4.5 Financiering en projectinformatie

Eindhoven ontvangt jaarlijks voor het onderdeel Culturele Diversiteit van het Actieprogramma Cultuurbereik een rijksbijdrage van € 164.866,06. Na matching met een zelfde bedrag door de gemeente is er op jaarbasis dus een bedrag beschikbaar van € 329.732,13. Tabel 4.1 geeft een overzicht van projecten Culturele Diversiteit die in 2001 met dit geld zijn gesubsidieerd. In 2001 is in totaal € 162.844,93 besteed. Het is niet duidelijk hoe het resterende bedrag van € 166.887,20 is besteed.

Tabel 4.1

Projectinformatie en financiering Culturele Diversiteit gemeente Eindhoven 2001

Instelling	Project	Doelstelling	Subsidie
Op het Zuiden	Bijdrage aan 5 deelprojecten Op het Zuiden	Nog in te vullen	24.957,91
Muziekwerkplaats	Bijdrage gemeente Eindhoven	Ondersteuning eigentijdse experimentele muziek	22.609,01
ETKB/Fontys/Actie Effenaar	Symposium met culturele manifestatie Hiphocyclus	Cultuurbereik allochtonen	8.168,01
Krabbedans	Kunstuitleen scholen	Cultuurbereik jongeren	22.609,01
Centrum voor de Kunsten	Vmbo-project met workshops	Cultuurbereik jongeren	11.344,51
B.W.E. Strijp	Dichters/schildersproject	Cultuurbereik jongeren	12.211,13
Prehistorisch Openluchtmuseum	Workshops medewerkers, jongeren, ouders	Cultuurbereik wijkbewoners Cultuurbereik jongeren, zichtbaar maken van cultureel vermogen	14.171,56
Jazzpower	Hedendaagse experimentele muziek in jongerenpodium	Cultuurbereik jongeren	13.386,52
Plaza Futura	Theaterproductie op locatie	Cultuurbereik jongeren	11.798,29
Productiehuis Brabant i.s.m. Eindhovense kunstinstellingen	Theatrale presentatie in wijken	Cultuurbereik wijkbewoners en jongeren	11.979,80
Totaal			9.649,18
			162.844,93

4.6 Pilotsituatie

Het rijk stelde € 113.445,05 beschikbaar voor de pilot. Na matching door Eindhoven was er een bedrag beschikbaar van € 226.890,10. De pilot vond in 2000 plaats. De belangrijkste vraag die de gemeente wilde beantwoorden met de pilot was: hoe is een groter cultuurbereik in Eindhoven te realiseren, met het oog op het aanbod voor en een publiek van allochtonen, jongeren en wijkbewoners.

Evaluatie pilot

De Eindhovense pilot is gemonitord door Stichting Loeder Events. Uit de monitor bleek dat bij bijna alle projecten begeleiding zeer op prijs werd gesteld en dat zij ook nodig was. De begeleiding was voornamelijk in handen van de gemeenteambtenaar, tevens secretaris van de adviescommissie. Door zijn dubbele rol ontstond enige verwarring en een grote belasting voor de gemeenteambtenaar.

Uit het onderzoek kwam naar voren dat bij samenwerking tussen professionele instellingen en vrijwilligers de verhouding scheef was. Er wordt een relatief groot beroep gedaan op de inzet van vrijwilligers, terwijl de professionele instelling betaalde uren in het project steekt. Anderzijds kunnen professionele instellingen niet zoveel eisen van vrijwilligers, omdat deze

er niet voor betaald krijgen. Bovendien levert zo'n samenwerkingsverband meer op voor professionele instellingen; zij verkrijgen nieuwe kennis en nieuwe contacten, terwijl vrijwilligers alleen ervaring opdoen.

Deze twee belangrijkste conclusies naar aanleiding van de pilot leidden tot de aanbeveling om een expertisecentrum op te zetten (zie ook paragraaf 4.2). Zo'n centrum zorgt onder andere voor de begeleiding van culturele instellingen en kan vrijwilligersorganisaties meer structureel betrekken, zodat ook zij kennis en contacten verwerven.

De twaalf in het kader van de pilot gerealiseerde projecten liepen door tot in 2001. De projecten waren vanwege de late besluitvorming in 2000 nog niet afgerond en zijn voorjaar 2001 beëindigd. Vijf projecten waren gericht op allochtonen, vijf op jongeren en twee op wijkbewoners.

Eindhoven heeft na de pilot als algemene conclusie getrokken dat het culturele klimaat verbeterd is als het gaat om de bereidheid om zich in te zetten voor het bereiken van nieuwe doelgroepen. Echter, Eindhoven vindt wel dat er nog een lange weg te gaan is.

4.7 Evaluatie en monitoring

Zoals in paragraaf 4.6 is weergegeven bleek uit de evaluatie van de pilot dat de dubbelrol van de gemeenteambtenaar als secretaris van de adviescommissie en als begeleider verwarrend werd gevonden. Ook bleek dat er een scheve verhouding ontstond bij samenwerking tussen professionele instellingen en vrijwilligersorganisaties. Uit de evaluatie kwam tevens naar voren dat instellingen behoefte hadden aan begeleiding en netwerken van doelgroepen en andere samenwerkingspartners.

De gemeente vindt het meetbaar maken van doelstellingen niet eenvoudig, maar meent ook dat de mate van samenwerking bijvoorbeeld gemeten kan worden in het aantal contactpersonen dat een instelling heeft.

4.8 Veranderingen na de pilot en voornemens

De belangrijkste verandering ten opzichte van de pilot, zo vindt Eindhoven, is het realiseren van het expertisecentrum. Op dit moment is er sprake van incidentele projecten, terwijl de gemeente meer voor ogen heeft om deze projecten in te bedden in een visie met meer structuur. Het expertisecentrum moet bijdragen aan het creëren van meer structuur en continuïteit in de projecten en aandacht besteden aan netwerkontwikkeling. Het expertisecentrum moet aanspreekpunt zijn voor alle betrokken partijen. Eindhoven wil daarnaast meer inzetten op een structurele netwerkfunctie. Zij is van plan regelmatig netwerkbijeenkomsten te organiseren voor culturele instellingen en voor maatschappelijke instellingen.

5 Casestudie Groningen

5.1 Doelstellingen

In haar Actieprogramma Cultuurbereik heeft de gemeente Groningen een tweeledige doelstelling geformuleerd. Zij wil de ontwikkeling van nieuwe vormen van kunst stimuleren. Deze nieuwe vormen ziet zij ontstaan uit verschillende jongerenculturen en uit cross-overs van andere culturen met de traditionele 'witte' cultuur. Daarom streeft Groningen ernaar nieuw, jong talent op te sporen en dat te stimuleren zich op professionele wijze - artistiek - verder te ontwikkelen. Daarnaast wil zij amateurs in de gelegenheid stellen zich verder te ontwikkelen op het gebied van kunst- en cultuuruitingen van diverse culturele groepen.

In het actieprogramma noemt Groningen vijf speerpunten.

- 1 Versterking en profilering van de culturele infrastructuur.
- 2 Kansen bieden aan jong en nieuw talent.
- 3 Investeren in festivals.
- 4 Impulsen voor de kunstparticipatie.
- 5 Stimuleren van de ontwikkeling van kunstinstellingen.

5.2 Beleidsmodel en instrumentarium

Het Gronings programma volgt het fasenmodel: een jaarlijks terugkomende cyclus van vier fasen. In de eerste fase - 'investeren in de basis' - is het streven jongeren te laten zien dat kunst dichtbij kan zijn. Het is de bedoeling hen te stimuleren vanuit hun eigen cultuur een artistiek product te realiseren. Daarvoor worden cultuurscouts ingezet die jong en nieuw talent op moeten sporen. In de tweede fase - 'het aanbieden van verdiepings- en verbredingsmogelijkheden' - wordt een follow-up geboden op de activiteiten in de eerste fase. In deze fase wil de gemeente projecten ondersteunen die jongeren de mogelijkheden bieden zich in hun eigen kunstvormen verder te ontwikkelen. De invulling van deze projecten zal voornamelijk bestaan uit workshops en cursussen. Ook wil de gemeente wijkcentra en naschoolse opvang stimuleren om in hun programmering meer aandacht te besteden aan cultuur, vooral omdat deze accommodaties plekken zijn die jongeren en allochtonen vaker bezoeken dan reguliere kunst- en cultuurinstellingen. Ook in deze fase worden cultuurscouts ingezet. De eerste twee fasen zijn dus voornamelijk gericht op kunstparticipatie en het opsporen van jong en nieuw talent.

In de derde fase - 'het scouten en begeleiden van jong en allochtoon talent' - wordt het begeleiden en ontwikkelen van dit talent centraal gesteld. In fase vier - 'presentatie en receptie van nieuwe vormen van podiumkunst' - dient dit nieuwe talent door te stromen naar professionele instellingen in de bestaande culturele sector. Groningen hoopt dat op deze manier nieuwe impulsen worden gegeven aan het reeds bestaande culturele aanbod. Aan het eind van de vierde fase zal een presentatie van het nieuwe talent worden gehouden,

in traditionele instellingen, maar ook op nieuwe presentatieplekken in de vorm van zogenaemde Art Party's: dansfeesten met korte dans- en theatervoorstellingen en ter plekke gemaakte kunstwerken.

De gemeente Groningen heeft een stuurgroep Actieplan Cultuurbereik ingesteld om de kwaliteit van haar actieprogramma te waarborgen. In de stuurgroep zitten culturele instellingen en ambtenaren. Haar belangrijkste taken zijn:

- adviseren van het college van B en W;
- monitoren van het actieplan, in het bijzonder het onderdeel Culturele Diversiteit;
- adviseren over projecten en activiteiten in het onderdeel Culturele Diversiteit;
- inhoudelijke kwaliteitsbewaking (bereik en effect; aard en inhoud);
- draagvlak en betrokkenheid creëren in het werkveld.

5.3 Rolverdeling betrokken partijen

In Groningen zijn de gemeente en een coördinator in het culturele veld betrokken bij het actieprogramma.

Wat de gemeente betreft: het secretariaat van de gemeentelijke afdeling Onderwijs, Cultuur, Sport en Wetenschappen (OCSW) voert de secretariële taken uit. De ambtelijk coördinator, met vooral beleidsinhoudelijke taken, is ook bij OCSW gevestigd. Hij is algemeen aanspreekpunt voor Culturele Diversiteit en verantwoordelijk voor de inhoudelijke visie. Tot zijn taak behoren ook de begeleiding en het voorleggen van subsidieaanvragen aan de stuurgroep Actieplan Cultuurbereik. Bovendien is het de bedoeling dat deze coördinator ondersteuning biedt aan de stuurgroep Culturele Diversiteit, aan de stuurgroep rapporteert over de voortgang van de projecten en aan de gemeenteraad en het college van B en W rapporteert.

De, door de gemeente aangestelde, coördinator in het veld fungeert als aanspreekpunt voor het werkveld en volgt de activiteiten van de cultuurscouts; hij heeft vooral een aanjaag-functie: contacten leggen en versterken tussen de projecten onderling.

De gemeente Groningen gaat in haar actieprogramma overigens niet in op de rol en verantwoordelijkheden van de culturele instellingen. Er kan worden aangenomen dat culturele instellingen verantwoordelijk zijn voor de invulling en uitvoering van projecten, maar dit is niet schriftelijk vastgelegd. Overigens worden er inmiddels wel uitvoeringscontracten gesloten met culturele instellingen.

Aan doelgroepen wordt geen duidelijk omschreven rol toegekend. Zij nemen geen zitting in de stuurgroep en worden niet betrokken bij het opzetten en uitvoeren van projecten.

5.4 Beoordelingscriteria

Zowel in de pilot als in het actieprogramma zijn geen beoordelingscriteria geformuleerd. Het is niet duidelijk of en hoe projecten beoordeeld zijn. Wel is bekend dat de stuurgroep Culturele Diversiteit in overleg is over de beoordeling van de kwaliteit van de projecten. In oktober 2002 hoopt Groningen overeenstemming bereikt te hebben over de beoordelingscriteria.

5.5 Financiering en projectinformatie

Het ministerie van OCenW stelt jaarlijks een bedrag van € 132.276,93 beschikbaar aan de gemeente Groningen. De gemeente matcht zelf met € 100.171,98 en de provincie Groningen met € 32.104,95. Na matching is jaarlijks een bedrag beschikbaar van € 264.533,86. Tabel 5.1 biedt een overzicht van de besteding van dit geld.

Tabel 5.1
Jaarlijks besteedbaar bedrag Culturele Diversiteit per project gemeente Groningen 2001-2004

2001/02/03/04	
Fase 1	
Yet set	54.453,63
Fase 2	
Kunstencentrum	22.689,01
Music and Fun	13.613,41
Vensterscholen	45.378,02
Fase 3	
Scout/ontwikkelingstraject	45.378,02
Farfarra	34.003,52
Fase 4	
Art Party's	45.378,02
Begeleidingsgroep	3.630,24
Totaal	264.523,87

Fase 1

Het project Yet set (fase 1 uit het actieprogramma) wordt uitgevoerd door het Kunstencentrum. In dit project kunnen jongeren gedurende een week op basis van zelfgekozen thema's workshops volgen. Het is de bedoeling dat er binnen een week een (multiculturele) podiumpresentatie is gerealiseerd. Er moeten zes scholen en zes wijk-, jongeren- of asielzoekerscentra bereikt worden met Yet set.

Fase 2

Tijdens de tweede fase starten vier projecten. Deze projecten bieden een vervolg op de projecten uit de eerste fase. Het eerste project is een project voor 'allochtone' muziek dat zich kenmerkt door een kennismakingcyclus, verdieping en presentatie. Dit moet leiden tot 'het bevorderen van de ontwikkeling van allochtone muziek in Groningen'.

Het tweede project in deze fase heet Music and Fun (MAF). De doelgroep bestaat uit allochtone jongeren, die wekelijks terechtkunnen in de wijk Beijum voor jamsessies, optredens, muzikale vorming en karaoke.

Het derde project bestaat uit een besteding van activiteiten- en programmeringbudget voor wijkcentra en vensterscholen. Hiervoor is een projectleider aangesteld. Verder is het de bedoeling dat er jongerenpanels worden samengesteld, die meehelpen bij de invulling van het programma.

Het vierde project is Activoli. Jaarlijks wordt er in Groningen een Caribisch carnaval (met straatparade) voor en door Antillianen georganiseerd. Bij de vormgeving van hun cultuuruitingen zal professionele begeleiding geboden worden.

Fase 3

De derde fase bestaat uit het scouten en begeleiden van jong en allochtoon talent. Dat betekent dat deze doelgroepen in aanraking worden gebracht met professionele kunstvakopleidingen en cursussen.

Fase 4

De vierde fase bestaat uit de presentatie van nieuwe vormen van podiumkunst. Dit zal gebeuren aan de hand van de eerder genoemde Art Party's in discotheken, jongerencentra en op festivals.

5.6 Pilotsituatie

Op verzoek van OcenW is de gemeente al in januari 2000 als pilot gestart met de uitvoering van het onderdeel Culturele Diversiteit van het Actieplan Cultuurbereik. Het beleidsmodel en het instrumentarium zijn niet veranderd na de pilot.

De pilot is in opdracht van de gemeente in 2001 geëvalueerd door Thespis, een onafhankelijk adviesbureau. Thespis heeft zeventien semi-gestructureerde gesprekken gevoerd met voorgeselecteerde gesprekspartners, zoals leden van de stuurgroep, projectleiders, docenten en de verantwoordelijke wethouder.

In zijn rapport *Positieve stappen op weg naar culturele diversiteit* (2001) concludeert Thespis dat de twee door de gemeente geformuleerde doelstellingen bereikt kunnen worden.

De meeste projecten liepen goed, bereikten de beoogde doelgroepen en ook de doelstellingen drongen door bij organisaties en instellingen in het culturele veld. Wel bleek dat de communicatie tussen de verschillende betrokken partijen verbetering behoeft. Vooral wanneer het ging om de verschillende programmaonderdelen en de projectleiders.

De voor het onderzoek ondervraagde personen hebben zes aanbevelingen gedaan.

- 1 De bekendheid van het programma Culturele Diversiteit bij het culturele veld verdient verbetering via bijvoorbeeld netwerkbijeenkomsten.
- 2 Meer bekendheid over de afzonderlijke projecten en over de scouts is nodig bij de jongeren en overige inwoners van Groningen stad en provincie.
- 3 Een betere coördinatie en afstemming is gewenst tussen de fasen, de afzonderlijke projecten en in de begeleiding van jongeren.
- 4 Op het gebied van informatie en coördinatie is ook verbetering nodig.
- 5 Uitbreiding naar de provincie Groningen is voor bijna alle projecten mogelijk en wenselijk.
- 6 Een heldere afstemming tussen de projecten Yet set uit de eerste fase en wijk- en vensterschoolprogrammering uit de tweede fase moet op korte termijn plaatsvinden.

Thespis heeft ook de resultaten op projectniveau onderzocht. Het Yet set-project heeft ten tijde van het onderzoek vijf keer plaatsgevonden; het totaal aantal deelnemers was 203; het totaal aantal bezoekers was 565. Music and Fun (MAF) had een aantal bands bereikt; bij karaoke waren ongeveer vijftig bezoekers en bij het brassbandproject en het muziekfestival 400 in totaal. Thespis geeft niet aan hoe deze aantallen zich verhouden tot de totale omvang van de doelgroep. Het is hierdoor niet mogelijk een interpretatie te geven van deze getallen.

Het project waarin de wijk- en vensterprogrammering centraal stond, bleek moeilijk te realiseren. De bedoeling was om jongeren zelf het culturele concept in te laten vullen, maar dit is niet gelukt. Om hier verandering in te brengen heeft de gemeente een vijftal leerpakketten ontwikkeld. De bedoeling was dat jongeren zelf gingen programmeren en produceren, maar nu met de pakketten als start. Een ander project in het kader van de wijk- en vensterprogrammering heeft voor de op school gegeven workshops 55 deelnemers kunnen verwerven. Ongeveer 75 medeleerlingen bezochten de eindpresentatie. Het project Activoli (Caribisch carnaval) was een groot succes; er deden negen groepen mee en veertig vrijwilligers. Ongeveer duizend mensen maakten het slot van de straatparade mee.

Over de resultaten van de activiteiten van de scouts is het onderzoek van Thespis onduidelijk. De inzet van de scouts was goed, maar ze worden als niet voldoende zichtbaar erva-

ren. De Art Party is goed bezocht door de doelgroep, maar de kwaliteit van het gebodene verdient verbetering.

5.7 Evaluatie en monitoring

De gemeente heeft de Rijksuniversiteit Groningen, studierichting Kunst en Kunstbeleid, gevraagd om vanaf 2003 een monitor uit te voeren over het onderdeel Culturele Diversiteit. Het is de bedoeling dat er op korte termijn beoordelingscriteria voor de projecten worden vastgesteld.

5.8 Veranderingen na de pilot en voornemens

Uit het evaluatieonderzoek van Thespijs bleken, voornamelijk op het niveau van organisatie en samenwerking, punten die verandering behoeven. Zoals:

- professioneler functioneren van de stuurgroep in inhoudelijke en praktische zin;
- uitplaatsing van de zelfstandige projecten vensterschoolprogrammering, de scouts en de Art Party in plaats van begeleiding door een stuurgroep lid;
- aanstellen van een coördinator Culturele Diversiteit in het veld;
- algehele coördinatie en communicatie verbeteren;
- creëren van draagvlak in het culturele werkveld;
- aanscherpen inhoudelijke visie Culturele Diversiteit.

De coördinator Culturele Diversiteit in het veld, die ook als informatiebron optreedt, is inmiddels aangesteld. Tevens zijn de stuurgroep leden niet langer mentor van de afzonderlijke projecten. Een andere verandering is dat er nu uitvoeringscontracten gesloten worden met de betrokken verantwoordelijke instellingen. De scouts hebben het inzetten of creëren van netwerken als extra taak gekregen. Hiermee wordt het resultaat van de scouts tweeledig. Aan de ene kant wordt talent gesignaleerd en dat krijgt een kans zich te ontwikkelen. Aan de andere kant worden er blinde vlekken gesignaleerd in de ontwikkelingsmogelijkheden. De verbetering van de communicatie- en informatievoorziening blijft een aandachtspunt. In december 2001 is de eerste nieuwsbrief over culturele diversiteit verschenen. De nieuwsbrief verschijnt vier keer per jaar. Verder werd er in mei 2002 een website over de cultuurscouts geopend (www.cultuurscouts.nl).

Sommige culturele instellingen zijn niet meer betrokken bij het Actieprogramma; voor hen zijn andere culturele instellingen in de plaats gekomen.

Uit netwerkbijeenkomsten is gebleken dat er behoefte is aan afstemming van activiteiten van de verschillende betrokken partijen. Ook is reflectie nodig op doorstroommogelijkheden voor talentvolle jongeren die zich willen ontwikkelen op het gebied van kunst en cultuur.

Groningen organiseert werkconferenties over de wijze waarop de projecten Culturele Diversiteit een structureel karakter kunnen krijgen na afloop van het Actieplan. De gemeente hoopt dat de (rijks)visitatiecommissie hieraan een bijdrage kan leveren.

6 Casestudie Rotterdam

6.1 Doelstellingen

Rotterdam wil met haar Actieprogramma Cultuurbereik een extra impuls geven aan activiteiten die zich richten op de doelgroepen jongeren, allochtonen en bewoners van de achterstandswijken rond het centrum van Rotterdam. Met het programma wordt beoogd de deelname van deze groepen aan het kunst- en cultuuraanbod te vergroten. In het actieprogramma worden drie speerpunten geformuleerd met programmaonderdelen (twaalf in totaal) die het instrument zijn om de gestelde doelen te bereiken.

1 Nieuw aanbod ontwikkelen dat aansluit bij culturele voorkeuren van nieuwe doelgroepen, waarbij bezoekers begeleidende informatie ontvangen, niet alleen over de kunst en cultuur zelf, maar ook over de context en/of de omgeving waarin die activiteit plaatsvindt. De onderdelen zijn:

- opsporen van talent in de wijken en bemiddeling tussen wijkniveau en stedelijke voorzieningen;
- ondersteuning van activiteiten van kleine stichtingen en van initiatieven die zich richten op nieuwe doelgroepen;
- versterking van initiatieven op het gebied van (niet-westerse) popmuziek;
- de ontwikkeling van HAL4 (plaats waar theatrale activiteiten voor jongeren worden getoond) tot een culturele accommodatie voor jongeren;
- jongerentheater- en dansfestival.

2 Niet-gebruikelijke locaties als wijkgebouwen, sporthallen, pleinen en parken benutten voor het bestaande aanbod, gekoppeld aan daarop toegespitste PR. De onderdelen zijn:

- versterking van het aanbod in de wijkgebouwen;
- meer beeldende kunst in en voor de wijken;
- musea en de wijken;
- culturele activiteiten in de buitenruimte.

3 Nieuwe marketinginstrumenten (andere presentatievormen, prijsaanpassing, werving via sociaal-cultureel werk, combinatieprogrammering, arrangementen, andere publiciteitsmiddelen dan gebruikelijk) ontwikkelen en inzetten om het bestaande aanbod en de bestaande accommodaties toegankelijk te maken voor nieuwe doelgroepen. De onderdelen zijn:

- de uitbouw van websites tot instrument voor een marketingsysteem met culturele preferenties van bezoekers om hen te attenderen op het kunst- en cultuuraanbod;
- acties en arrangementen voor jonge (theater)bezoekers;
- de verdere uitbouw van het jongerencultuurmagazine DIMI tot een blad en website voor een bredere doelgroep dan de CKV-leerlingen in het voortgezet onderwijs.

6.2 Beleidsmodel en instrumentarium

Tijdens de pilotperiode heeft Rotterdam een aantal projecten Culturele Diversiteit gerealiseerd, die alle versterking van het aanbod betroffen: het aanbodmodel. De projecten passen in drie 'speerpuntcategorieën'(zie paragraaf 6.1): bestaand aanbod in bestaande accommodaties toegankelijk maken voor doelgroepen; bestaand aanbod op niet-traditionele locaties brengen met toegespitste PR; nieuw aanbod ontwikkelen dat aansluit bij smaakprofielen van de nieuwe doelgroepen.

Rotterdam heeft het Actieprogramma onder andere gemaakt op basis van eerder in het kader van het Cultuurplan 2001-2004 ingediende plannen die door de Rotterdamse Kunststichting (RKS) en de raadscommissie beoordeeld waren met de opmerking 'jammer dat we er geen geld voor hebben'. De in de pilot uit te voeren projecten zijn door ambtenaren geselecteerd.* Een deel van de projecten in de pilot werden uitgevoerd. Deze projecten waren niet gericht op methodiekontwikkeling. Er zijn geen andere verschillen tussen de pilot en het Actieprogramma Cultuurbereik.

Rotterdam koos bij de uitvoering van het Actieprogramma voor een beleidsmatige aanpak van de projecten; open subsidierondes vond zij niet geschikt. Bij open inschrijvingen zijn de effecten volgens Rotterdam moeilijk meetbaar, hebben de activiteiten een vluchtig karakter en zijn de methodieken moeilijk overdraagbaar. Bovendien is het lastiger om een gerichte beleidsimpuls te geven.

De gemeente heeft in 2001 kunstinstellingen uitgenodigd om zich in te schrijven op de programmaonderdelen en sloot per programmaonderdeel een convenant met een (cluster van) kunstinstellingen en andere organisaties. In de convenanten werd vastgelegd:

- op welk programmaonderdeel de desbetreffende instelling(en) zich in de komende jaren zullen richten met ondersteuning vanuit de Actieprogrammageden;
- welke concrete activiteiten daarmee zullen worden ontwikkeld;
- wat de doelstelling van die activiteiten is;
- welke strategie daarbij gevolgd wordt;
- op welke wijze de inbreng van de beoogde nieuwe doelgroepen wordt verzekerd;
- wat het beoogde resultaat is na twee respectievelijk vier jaar (dit met het oog op monitoring en tussentijdse evaluatie).

Naast het budget voor de projecten die uit deze convenanten voortvloeien, is er ook een vrij besteedbaar budget beschikbaar voor nieuwe ontwikkelingen en experimenten. De RKS beheert dit budget. Er zijn twee subsidievormen: projectsubsidies voor projecten met een uitzonderlijk of experimenteel karakter en stimulerings-/waarderingssubsidies voor kleinscha-

* Uit: *Zeven pilots Culturele Diversiteit*, Bureau Driessen, juni 2000.

lige projecten. Deze laatste subsidies zijn voornamelijk bestemd voor projecten die door allochtonen- en jongerenorganisaties worden georganiseerd. De RKS beoordeelt deze subsidieverzoeken, biedt ondersteuning op praktisch en artistiek gebied en bij het ontwikkelen van een netwerk met de accommodaties.

Begeleidingscommissie

Rotterdam stelde een begeleidingscommissie in die zowel het Actieprogramma Cultuurbereik opstelde als verantwoordelijk is voor de begeleiding ervan. Op deze manier wil de gemeente de kwaliteit van het programma waarborgen. In de commissie, onder voorzitterschap van de directeur van de RKS, zitten directeuren uit het Directeurenoverleg Kunstsector. Bij de commissievergaderingen zijn een ambtenaar van de afdeling Culturele Zaken en een vertegenwoordiger van een programmaonderdeel aanwezig. De begeleidingscommissie adviseert de gemeentelijke afdeling Kunst en Cultuur en bewaakt de voortgang van de programmaonderdelen via regelmatig overleg met de projectcoördinatoren.

6.3 Rolverdeling betrokken partijen

De gemeente heeft een coördinerende functie en heeft contact met OCenW over de uitvoering van de projecten. De culturele instellingen zijn de tweede partij. Culturele instellingen die een convenant hebben gesloten over een programmaonderdeel behoren de gemaakte afspraken na te komen. Culturele instellingen die geen convenant hebben afgesloten, kunnen, zoals gezegd, projectsubsidie aanvragen bij de RKS.

Rotterdam betreft de doelgroepen door advies te vragen aan de Stedelijke Adviescommissie Multiculturele Stad (SAMS) en de Rotterdamse Jongeren Raad (RJR) over het concept van het Actieprogramma. Het advies van SAMS was in eerste instantie wat negatief geladen, maar na gesprekken met de gemeente bleek 'dat er sprake was van misverstanden omtrent enkele begrippen'. De RJR heeft geen advies gegeven in verband met gebrek aan tijd en beschikbare mensen.

Over de doelgroepen zegt Rotterdam dat zij op wijkniveau wel betrokken worden bij de projecten, maar de gemeente weet niet precies hoe dit gebeurt.

6.4 Beoordelingscriteria

Om de kwaliteit van de projecten Culturele Diversiteit te kunnen waarborgen heeft de begeleidingscommissie beoordelingscriteria geformuleerd. Volgens deze criteria is het van belang dat de activiteiten duidelijk aansluiten bij de doelstellingen van het project en dat de beoogde resultaten meetbaar zijn. Ook moet duidelijk worden dat de beoogde doelgroep een inbreng heeft gehad bij het bepalen van de inhoud van het project. En tenslotte moet

de werkwijze van het project overdraagbaar zijn, zodat het project een meer structureel karakter zou kunnen hebben. De beoordeling van de projecten is in handen van de RKS.

6.5 Financiering en projectinformatie

In 2001 was voor het onderdeel Culturele Diversiteit een bedrag van € 765.073,44 beschikbaar. Voor 2002-2004 is een bedrag van € 1.099.660,95 beschikbaar. In tabel 6.1 staat waaraan Rotterdam dit bedrag wil besteden.

Tabel 6.1

Verdeling budget Culturele Diversiteit gemeente Rotterdam 2002-2004

Nieuw aanbod	260.923,62
Niet-gebruikelijke locaties	272.268,12
Nieuwe marketinginstrumenten	181.512,08
Flexibel budget	226.890,10
Kosten voor onderzoek	68.067,03
Totaal	1.009.660,95

De uitvoering van de twaalf programmaonderdelen (zie paragraaf 6.1) is verdeeld over diverse kunstinstellingen.

De Stichting Nieuwe Rotterdamse Cultuur is verantwoordelijk voor de scoutingwerkzaamheden. De cultuurscouts bemiddelen tussen initiatieven op wijkniveau en stedelijke voorzieningen. Cultuurscouts worden ingezet om nieuw talent op te sporen en te begeleiden. Nighttown en de Stichting Kleurrijk Centrum organiseren concerten die gecombineerd worden met workshops en andere werkvormen op muziekgebied. Zij zijn verantwoordelijk voor de versterking van initiatieven op het gebied van (niet-westerse) popmuziek. HAL4 heeft zich in samenwerking met jongerentheatergroep Rotterdams Lef en de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam (SKVR) in de afgelopen jaren ontwikkeld tot een plaats waar theatrale activiteiten voor jongeren worden getoond. Deze functie zal gehandhaafd en versterkt worden. Hierbij dient gekeken te worden naar mogelijke samenwerkingsverbanden met andere kunstinstellingen.

Onder de naam ACT wordt elk jaar rond de herfstvakantie door diverse theater- en dansgezelschappen en -podia een internationaal jongerentheater- en dansfestival georganiseerd met voorstellingen, lezingen en workshops. Kunstinstellingen die verenigd zijn in ACT is gevraagd gezamenlijk en in samenwerking met een of meer musea en eventuele andere partners programmavoorstellen in te dienen bij de gemeente. ACT wordt uit het Actie-

programma gesubsidieerd.

Een ander programmaonderdeel betreft de versterking van het aanbod in onder andere de wijkgebouwen. Een aantal stedelijke theater-, dans- en muziekgezelschappen ontwikkelt aanbod specifiek voor de wijkgebouwen. Mede namens de RKS en de SKVR heeft Sport en Recreatie Rotterdam bij het gemeentebestuur een plan ingediend om vijftien wijkcentra in de komende jaren op te waarderen tot lokale cultuurcentra waar verschillende culturele instellingen en gezelschappen en de wijkcentra samenwerken. Vooralsnog is één lokaal cultuurcentrum gerealiseerd. Rotterdam hoopt met het realiseren van meer lokale cultuurcentra een stijging van het aanbod in de wijken te bewerkstelligen.

Het kunstenaarsinitiatief CELL en het Centrum voor de Beeldende Kunst hebben de coördinatie op zich genomen van een netwerk dat kennis en informatie bundelt en verspreidt en initiatieven ondersteunt op het gebied van beeldende kunst in de wijk. Verder zullen musea ook meer aansluiting zoeken bij de wijk, bijvoorbeeld door samen met bewoners tentoonstellingen te organiseren. De deelgemeenten Delfshaven, Noord en Feijenoord zijn in 2001 uitgenodigd om plannen in te dienen voor culturele activiteiten in de buitenruimte.

De uitbouw van websites tot een instrument voor een marketinginformatiesysteem met culturele preferenties van bezoekers is ook een programmaonderdeel. De Centrale Discotheek Rotterdam beschikt over een systeem waarbij smaakprofielen van leden worden ontwikkeld om hen te wijzen op ander cultureel aanbod dat aansluit bij hun smaakprofiel. Rotterdam wil een zelfde soort systeem ook ontwikkelen voor culturele instellingen.

Voor de uitvoering van het programmaonderdeel 'acties en arrangementen voor jonge (theater)bezoekers' wordt gedacht aan prijsmaatregelen en een op elkaar afgestemd aanbod voor jongeren door verschillende culturele aanbieders.

6.6 Evaluatie en monitoring

Talent in de wijken wordt opgespoord met behulp van cultuurscouts. In 2001 is hun werk geëvalueerd door de RKS. De belangrijkste conclusies uit de evaluatie: de cultuurscouts zijn erin geslaagd netwerken op te bouwen en nieuwe culturele activiteiten te initiëren; ze hebben in de betreffende wijken het draagvlak voor cultuur laten groeien en meer financiële mogelijkheden voor cultuur in de wijken gerealiseerd. Maar er kwam ook naar voren dat de positie van de cultuurscouts niet helder bleek te zijn voor de andere betrokken partijen. 'Dit hangt samen met de experimentele fase, maar is ook een gevolg van de veelheid aan initiatieven en de verschillende beelden die be- en ontstonden.'*

De diverse bij het fenomeen cultuurscouts betrokken partijen zijn overtuigd van nut en noodzaak van de inzet van cultuurscouts, maar denken verschillend over hun organisatie, bekostiging en werkzaamheden. In de evaluatie wordt voorgesteld om de deelgemeenten zelf te

* Uit: *Verslag van de openbare vergadering van de Commissie voor Kunstzaken en Mediabeleid gemeente Rotterdam op 14 februari 2002.*

laten bepalen of en in hoeverre men gebruik wil maken van cultuurscouts. Tevens is de aanbeveling gedaan om de Stichting Nieuwe Rotterdamse Cultuur een coördinerende taak te geven op het gebied van cultuurscouts, portefeuillehouders, cultuurmakelaars en andere belanghebbenden.

Rotterdam gaf de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) de opdracht de twaalf programmaonderdelen gedurende vier jaar te monitoren en te evalueren. Dit vanuit de gedachte dat de projecten zijn ingezet om werkwijzen te ontwikkelen die na vier jaar hun geldingskracht hebben bewezen. De EUR heeft inmiddels een voortgangsrapportage uitgebracht over het jaar 2001. Daaruit blijkt dat het nog lastig is om oordelen te geven: de projecten zijn vaak pas in de loop van 2001 echt gestart en zowel de begeleidingscommissie als de uitvoerders zijn nog zoekende naar de goede weg.

De gemeente zelf vindt nu het nadeel van het gekozen beleidsmodel dat veel gevraagd wordt op het terrein van samenwerking en inzet van mensen, terwijl daar geen vergoeding tegenover staat. De gemeente constateert dat er meer gedaan moet worden aan de communicatie tussen de bij de verschillende programmaonderdelen betrokkenen, maar ook aan de communicatie tussen deze betrokkenen en de begeleidingscommissie. Het twee keer per jaar organiseren van een werkconferentie is niet voldoende om alle partijen betrokken en gemotiveerd te houden.

7 Casestudie Almere

7.1 Doelstellingen

De gemeente Almere wil met haar Actieprogramma Cultuurbereik investeren in de jeugd. Zij voert een stimuleringsbeleid om een brede interesse voor cultuur en cultuurparticipatie te bevorderen, om bestaande culturele instellingen verder te ontwikkelen en om nieuwe mogelijkheden en initiatieven op cultureel gebied te realiseren.

Voor de totstandkoming van haar programma heeft Almere brainstormsessies gehouden: twintig gesprekken met leden van doelgroepen (jongeren, allochtonen en lager opgeleiden) en met mensen in het culturele veld over hun ideeën en ervaringen met de stimulering van cultuurparticipatie. Tot slot organiseerde de gemeente zes groeps gesprekken: vijf met de doelgroep en een met culturele instellingen.

Met jongeren, zo bleek uit de gesprekken, kon de gemeente een 'dubbelslag' maken. De groep jongeren kan men immers verder verdelen in onder anderen allochtone jongeren en lager opgeleide jongeren.

In de projecten diende cultuur centraal te staan. Er mochten geen concessies worden gedaan aan de kwaliteit. Jongeren moesten worden ingezet om jongeren te bereiken omdat zij elkaars belevingswereld kennen. Omdat scholen veel jongeren bereiken, moet ook het onderwijs betrokken worden.

De gemeente nam zich voor in te spelen op het bestaande aanbod in Almere, projecten te beperken tot een kernactiviteit en ze daarna te laten uitgroeien, en om te werken met mensen uit de stad zelf.

7.2 Beleidsmodel en instrumentarium

Almere heeft voor het onderdeel Culturele Diversiteit gekozen voor een zogenoemde procesbenadering: een keten van op elkaar aansluitende, kleinschalige activiteiten in plaats van grootschalige, vaak eenmalige projecten. Zij koos voor een procesbenadering omdat zij vindt dat het ontwikkelen van betrokkenheid bij cultuur een kwestie van lange adem is.

Als instrument koos Almere voor een organisatie die zich richt op het stimuleren van ideeën en personen, door hen actief te zoeken en te benaderen. De organisatie moet een cultureel netwerk tot stand brengen met als doel het vergroten van cultuurdeelname onder de Almeerse bevolking, in het bijzonder van jongeren, allochtonen en lager opgeleiden.

De organisatie moet zicht hebben op vraag en aanbod in de culturele sector, weten waar naar nieuwe ideeën en mensen zijn te vinden, die zij op weg helpt met een financiële ondersteuning. Het is de bedoeling dat de organisatie samenwerking initieert en stimuleert tussen culturele instellingen onderling en tussen hen en instellingen buiten het reguliere culturele circuit: wijkcentra, scholen, jongerencentra. Almere verwachtte dat zo'n organisatie

zich op langere termijn ontwikkelt tot een informatiebron voor inwoners, culturele instellingen, scholen en de gemeente.

Eind 2001 begon men met de voorbereidingen van deze organisatie, die Tumult is gedoopt. In februari 2002 is Tumult operationeel geworden. Tot nu toe zijn er een aantal projecten ondersteund. Het ging om projecten die buiten reguliere culturele instellingen zijn opgezet en bedacht. Tumult werkt tot nu toe in het niet-reguliere culturele circuit en betreft nieuwe doelgroepen bij het opzetten en programmeren van activiteiten.

Volgens de gemeente laat een goede samenwerking (met reguliere culturele instellingen) zich niet dwingen. Bovendien hebben culturele instellingen te weinig tijd en middelen om zich buiten hun reguliere programmering intensief bezig te houden met een nieuw initiatief. Ook hebben de reguliere instellingen niet te klagen over het (groeierende) publieksbereik. Verder speelt mee dat Tumult nog maar net van start is gegaan en zich tegenover culturele instellingen nog moet bewijzen als samenwerkingspartner.

Almere zal een aantal structurele activiteiten van Tumult stimuleren: bijvoorbeeld een internetsite voor jongeren, oefenruimtes voor bands, een jaarlijks buurtfestival of een gezamenlijk optreden van de bands. Tumult zal ook jongeren begeleiden bij en trainen in vaardigheden om kennis en ervaring over de culturele sector te verwerven. De structurele activiteiten vormen weer de voedingsbodem voor eenmalige projecten, die gestimuleerd en financieel ondersteund kunnen worden door Tumult.

Om cultuur zichtbaar te maken voor de bevolking acht Almere het van belang dat activiteiten gepaard gaan met goede promoties. Ook Tumult zelf en haar activiteiten dienen adequaat gepromoot te worden.

Om de kwaliteit van de projecten te waarborgen heeft de gemeente een adviescommissie ingesteld. De adviescommissie, waarin de doelgroepen en culturele instellingen zijn vertegenwoordigd, wordt betrokken bij het ontwikkelen van projecten en beleidsvorming. De commissie informeert Tumult over interessante ontwikkelingen en geeft signalen uit haar 'achterban' door. De commissieleden hebben tevens een ambassadeursfunctie voor Tumult. Om aansluiting te zoeken bij de bestaande culturele programmering, zal er regelmatig overlegd worden met de culturele instellingen.

7.3 Rolverdeling betrokken partijen

De gemeente Almere bewaakt zelf de processen omtrent het Actieprogramma Cultuurbereik. Tumult dient regelmatig te overleggen met de gemeentelijke afdeling Kunst en Cultuur, zodat zij goed op de hoogte blijft van beleidsmatige en politieke ontwikkelingen. Tumult rappor-

teert maandelijks aan de gemeente over de verrichte activiteiten. De culturele instellingen zijn wel vertegenwoordigd in de adviescommissie, maar zijn verder niet betrokken bij het opzetten en uitvoeren van projecten.

De doelgroepen hebben een belangrijke rol. Zij zijn vertegenwoordigd in de adviescommissie en Tumult werkt bij het opzetten en uitvoeren van projecten samen met jongeren. Tumult maakt van een door en voor jongeren ontworpen website gebruik om activiteiten aan te kondigen.

7.4 Beoordelingscriteria

De beoordeling van programma's/projecten is in handen van de adviescommissie die binnen Tumult georganiseerd is onder voorzitterschap van de cultureel intendant van Almere. In deze commissie zitten vertegenwoordigers uit nieuwe doelgroepen. Een project dient te voldoen aan de volgende voorwaarden:

- kunst en cultuur betreffen;
- 'uitstraling' hebben, naar buiten gericht zijn;
- uitgevoerd worden door leden van een van de drie doelgroepen;
- een structurele (permanente of steeds terugkerende) activiteit zijn;
- het effect moet merkbaar zijn in Almere;
- er moet samengewerkt worden met andere personen of organisaties;
- er moet sprake zijn van inhoudelijke begeleiding van Tumult in overleg met de betrokkenen.

De wijze van begeleiding wordt in overleg met een beleidsambtenaar en de initiatiefnemers besproken. Hierbij zal de vraag 'waar is behoefte aan' centraal staan.

7.5 Financiering en projectinformatie

Voor de oprichting en het werk van Tumult heeft Almere een bedrag van € 197.394 uitgetrokken. Enkele projecten die door Tumult gerealiseerd worden:

- lezingen ('lezingen van eindig laagland');
- workshoptent op de luilakmarkt;
- openingsfeest Surinaamse clubs;
- open podium voor jongeren;
- 'broeiestcafé voor ieder die wat wil';
- zomercarnaval voor kinderen;
- website voor jongeren (www.almererulez.nl).

7.6 Pilotsituatie

Het pilotproject Culturele Diversiteit vond plaats in de periode 2000-2001. Het had de volgende doelstellingen:

- Nieuwe activiteiten opzetten op het gebied van kunst en cultuur.
- Hiermee op nieuwe manieren het publieksbereik vergroten voor culturele kwaliteitsproducten in brede zin.
- Het verkennen van de mogelijkheden voor het betrekken van met name jongeren en allochtonen bij deze projecten door middel van een afgestemde, nieuwe programmering.
- Het organiseren van een actieve inbreng van lokale initiatieven en instellingen bij de nieuwe activiteiten.
- Vanuit de ervaringen met de projecten een nieuwe aanpak implementeren in de navolgende jaren.

Het eerste project heette 'Literatuur in de stad'. Activiteiten in dit kader waren 'poetry slam' (een soort literaire bokswedstrijd met geestdriftig publiek), 'het bussenproject' (poëziecitaten, gekozen door onder anderen inwoners van Almere, op zijvakken van stadsbussen) en 'de verhalenmarathon' (jongeren met verschillende culturele achtergronden vertellen verhalen in winkels, het zwembad, het gezondheidscentrum, het ouderencentrum en een kerkelijk centrum). Het tweede project was het 'Galerieproject' dat het kopen van beeldende kunst van jonge kunstenaars voor nieuwe doelgroepen aantrekkelijk wilde maken. In dit kader werd het 'tassenproject' georganiseerd: winkeliers stopten de aankopen in door kunstenaars ontworpen draagtassen. Bij een tweede activiteit werd een oude winkelwagen omgebouwd tot een rijdende galerie. Het derde project was 'Popcultuur en nieuwe media': een tijdelijk laboratorium werd ingericht voor experimenten met nieuwe media door jongeren.

7.7 Evaluatie en monitoring

Uit de door een ambtenaar van de afdeling Kunst en Cultuur tijdens en na de pilot uitgevoerde evaluatie bleek dat:

- culturele producten diverser, toegankelijker en zichtbaarder zijn geworden;
- de producten nieuw en experimenteel zijn, zowel de inhoud als de organisatievorm;
- de producten exemplarisch zijn voor nieuw te ontwikkelen producten voor nieuwe doelgroepen;
- de cultuurconsumptie onder nieuwe doelgroepen is toegenomen;
- lokale instellingen op het gebied van cultuur en onderwijs meer samenwerken;
- er sporen zijn uitgezet voor beleid in de komende jaren.

7.8 Veranderingen na de pilot en voornemens

Tijdens de pilot dacht de gemeente vooral vanuit het maken van nieuw aanbod voor nieuwe publieksgroepen. Na de ervaringen in de pilot heeft zij zich voorgenomen het vestigingsklimaat voor culturele ondernemers en producenten te verbeteren. Tijdens de pilot werden de plannen gemaakt voor de organisatie Tumult (zie paragraaf 7.2 en 7.3). De gemeente heeft zich toen ook voorgenomen om na 2004 de ervaringen en impulsen opgedaan in het Actieplan in te bedden in de culturele infrastructuur van Almere.

Na de pilot vatte Almere het plan op om culturele instellingen een stadsdeel voor een bepaalde tijd te laten adopteren en daar een specifiek project voor te ontwikkelen en op te zetten. Almere hoopt dit adoptieplan in 2003 te realiseren.

De gemeente wil ook - als er aanleiding toe is - meer brainstormsessie en bijeenkomsten organiseren.

8 Analyse van de casestudies

In dit hoofdstuk worden de verschillende casestudies onderling vergeleken en geanalyseerd. In deze vergelijking worden de onderwerpen die gehanteerd zijn in de casestudies gebruikt als analysecriteria: doelstellingen, beleidsmodel en instrumentarium, rolverdeling betrokken partijen, beoordelingscriteria, financiering, projectinformatie, pilotsituatie, evaluatie en monitoring, veranderingen na de pilot en voornemens voor de komende periode. Ieder onderwerp wordt afzonderlijk beschreven waarbij gelet wordt op overeenkomsten en verschillen tussen de vijf gemeenten.

8.1 Doelstellingen

Het was de bedoeling dat deelnemende gemeenten de doelstellingen die het rijk had geformuleerd voor het gehele Actieplan Cultuurbereik, inpasten in de lokale situatie.

In tabel 8.1 is weergegeven waarop de vijf gemeenten hun eigen accenten hebben gelegd in de doelstellingen van het onderdeel Culturele Diversiteit.

Tabel 8.1
Doelstellingen per gemeente

Doelstellingen	
Den Haag	- Meer jongeren en allochtonen kennis laten nemen van het culturele aanbod in Den Haag met een van de reguliere programmering afwijkend aanbod, zodat ze op termijn gemotiveerd worden om ook reguliere activiteiten te gaan bezoeken.
Eindhoven	- Leereffecten bij culturele instellingen in het kader van publieksbenadering. - Inspelen op behoeften nieuwe doelgroepen (jongeren, allochtonen en wijkbewoners). - Uitbouwen van netwerken met deze doelgroepen.
Groningen	- Versterking en profilering van de culturele infrastructuur. - Kansen bieden aan jong, allochtoon en nieuw talent. - Investeren in festivals. - Impulsen voor de kunstparticipatie. - Stimuleren van de ontwikkeling van kunstinstellingen.
Rotterdam	- Nieuw aanbod ontwikkelen dat aansluit bij culturele voorkeuren van nieuwe doelgroepen. - Niet-gebruikelijke locaties als wijkgebouwen, sporthallen, pleinen en parken, benutten voor het bestaande aanbod, gekoppeld aan daarop toegespitste PR. - Nieuwe marketinginstrumenten ontwikkelen en inzetten om het bestaande aanbod en de bestaande accommodaties toegankelijk te maken voor nieuwe doelgroepen.
Almere	- Bereiken van jongeren (ook allochtonen en laagopgeleiden). - Zichtbaar maken van het bestaande culturele vermogen voor nieuwe publieksgroepen.

Alle vijf gemeenten hebben voor het onderdeel Culturele Diversiteit het bereik van de (nieuwe) publieksgroepen overgenomen uit het Bestuurlijk Kader van het Actieprogramma Cultuurbereik: namelijk allochtonen en jongeren. Den Haag noemt in haar actieplan geen andere groepen; Rotterdam en Eindhoven voegen wijkbewoners toe, waarbij Rotterdam zich richt op achterstandwijken. Almere noemt naast jongeren en allochtonen ook laagopgeleiden. Groningen wil niet alleen nieuwe doelgroepen bereiken, maar ook het culturele klimaat voor jong en allochtoon talent verbeteren. Rotterdam wil nieuwe marketinginstrumenten ontwikkelen en nieuwe locaties benutten voor het bestaande culturele aanbod. Eindhoven richt zich in haar doelstellingen, net als Rotterdam, op marketing, maar legt het accent op 'leereffecten voor de culturele instellingen in het kader van publieksbenadering'. Almere wil naast het bereiken van nieuwe doelgroepen ook het bestaande culturele aanbod zichtbaar maken.

Den Haag legt in haar doelstellingen het accent op de nieuwe doelgroepen. Daarnaast is haar budget voor Culturele Diversiteit ook bedoeld voor de versterking van de programmering van reguliere cultuurinstellingen.

8.2 Beleidsmodellen en instrumentaria

De gemeenten hebben ook een eigen keuze gemaakt in de manier waarop ze hun doelstellingen willen bereiken. Ze ontwikkelden daarvoor verschillende beleidsmodellen en instrumentaria (tabel 8.2).

Tabel 8.2
Beleidsmodel en instrumentaria per gemeente

	Beleidsmodel	Instrumentaria	Functie instrumentaria
Den Haag	Open subsidiemodel	Aanjaagbureau (ABCD) Adviescommissie	Culturele ondernemers expertise bieden op het gebied van multiculturele programmering en het bereiken van nieuwe publieksgroepen. Daarnaast helpt het ABCD hen bij het ontwikkelen van een projectplan en bij het schrijven en indienen van een subsidieaanvraag, zodat zij in de toekomst beter in staat zijn zelfstandig een kwalitatief goede aanvraag in te dienen. <i>Samenstelling:</i> artistiek deskundigen, programmerings-, publieksbereik- en cultuureducatiedeskundigen, jongeren en allochtonen. <i>Functie:</i> adviseren college van B en W en beoordelen projecten.

Vervolg tabel 8.2 op pagina 50

Vervolg tabel 8.2

	Beleidsmodel	Instrumentaria	Functie instrumentaria
Eindhoven	Open subsidiemodel	Expertisecentrum Adviescommissie	Begeleiden en adviseren van projecten; netwerken van doelgroepen inzetten. <i>Samenstelling:</i> mensen uit het culturele veld en programmeringsdeskundigen op wijkniveau en voor allochtonen. <i>Functie:</i> adviseren gemeentelijke afdeling en beoordelen projecten.
Groningen	Fasenmodel	Cultuurscouts Stuurgroep	Opsporen en begeleiden van jong en nieuw talent. <i>Samenstelling:</i> mensen uit het culturele veld en ambtenaren. <i>Functie:</i> samenhang en realisatie van de doelstellingen, mentorprojecten, organiseren netwerkbijeenkomsten.
Rotterdam	Convenantenmodel	Cultuurscouts Adviescommissie	Opsporen en begeleiden van jong en nieuw talent in de wijken, opbouwen van netwerken, draagvlak creëren in de wijken, financiële mogelijkheden creëren. <i>Samenstelling:</i> directeuren uit het Directeurenoverleg Kunstsector. <i>Functie:</i> opstellen en begeleiden van het Actieprogramma en adviseren gemeente.
Almere	Procesbenadering (open model)	Aanjaagbureau Tumult Adviescommissie	Inventariseren van vraag en aanbod, stimuleren en begeleiden van nieuwe projecten, opsporen van nieuw talent. <i>Samenstelling:</i> mensen uit doelgroepen en culturele instellingen. <i>Functie:</i> advisering beleidsvorming, informeren Tumult over signalen uit de achtergrond, ambassadeurs van Tumult en cultuur, en beoordeling van de projecten.

De keuze van de gemeenten voor een bepaald beleidsmodel is gemaakt tijdens de pilot en is vaak gebaseerd op ontwikkelingen die toen gaande waren in het culturele veld.

Den Haag, Eindhoven en Almere hebben alle drie gekozen voor een 'open model'. Dit houdt voor Den Haag en Eindhoven in dat culturele instellingen zelf projectaanvragen indienen. In Almere gaat Tumult op zoek naar doelgroepen; Tumult zet samen met deze groepen projecten op. Hoewel het initiatief bij verschillende betrokken partijen ligt, geldt voor Den Haag, Eindhoven en Almere dat de vorm en inhoud van de projecten niet van tevoren vastliggen. In Groningen en Rotterdam is dat wel het geval en men kan dan spreken van een 'gesloten model'. Groningen heeft de vorm en inhoud van de projecten vastgelegd in vier fasen, terwijl Rotterdam per programmaonderdeel convenanten (twaalf) heeft gesloten met verschillende culturele instellingen.

Wat betreft de instrumentaria maken alle gemeenten gebruik van een vorm van 'aanjagen', hetzij in de vorm van cultuurscouts, hetzij in de vorm van een expertisecentrum of een

speciaal bureau. Den Haag, Eindhoven en Almere hebben ieder een expertisecentrum of aanjaagbureau in het leven geroepen (Eindhoven is nog niet gerealiseerd); Groningen en Rotterdam zetten cultuurscouts in.

Om de kwaliteit van projecten te waarborgen, worden ze beoordeeld. Zowel in Den Haag, Eindhoven als in Almere zijn hiertoe adviescommissies ingesteld. Naast het beoordelen van de projecten hebben de adviescommissies van Den Haag, Eindhoven en Almere ook een adviserende taak voor de gemeente. In Rotterdam en Groningen ligt dit anders; in Rotterdam wordt de beoordeling van de projecten uitgevoerd door de Rotterdamse Kunststichting en in Groningen liggen de criteria voor de beoordeling nog niet vast. Daar is ook niet duidelijk welke partij die beoordeling op zich neemt; waarschijnlijk de stuurgroep. Beide gemeenten hebben overigens wel een adviescommissie of stuurgroep, maar die dienen als instrument om de organisatie en coördinatie van het Actieprogramma in goede banen te leiden. Over het algemeen zijn de mensen die in een adviescommissie zitting nemen werkzaam in het culturele veld: zoals programmeringsdeskundigen, artistiek deskundigen, directeuren uit de kunstensector. Den Haag en Almere hebben in hun adviescommissie ook vertegenwoordigers van de (nieuwe) publieksgroepen opgenomen.

8.3 Rolverdeling betrokken partijen

In deze paragraaf wordt ingegaan op de rollen die de verschillende betrokken partijen binnen het Actieprogramma krijgen toebedeeld van de betreffende gemeenten (tabel 8.3 op p. 54).

De meeste gemeenten hanteren een zelfde soort rolverdeling als het gaat om de rol en de taak van de verschillende betrokken partijen. Alle vijf gemeenten hebben een coördinerende taak en bewaken de processen van uitvoering. De kwaliteitsbewaking hebben zij over het algemeen uitbesteed aan een adviescommissie.

De (reguliere) culturele instellingen zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de projecten en houden zich bezig met de kunstinhoudelijke aspecten. Hierbij moet overigens wel worden opgemerkt dat de gemeenten de culturele instellingen actief benaderen en stimuleren om projectaanvragen in te dienen. Voor Almere geldt dat Tumult opereert in het non-reguliere circuit en nog niet samenwerkt met reguliere culturele instellingen. Groningen heeft in haar Actieprogramma niet gespecificeerd wat de rol van culturele instellingen is. In Almere hebben de doelgroepen een duidelijke rol gekregen van de gemeente. Ze worden betrokken bij het opzetten van projecten en hebben zitting in de adviescommissie. In Den Haag worden jongeren betrokken bij de beoordeling van de projecten.

Tabel 8.3
 Rolverdeling gemeente, culturele instellingen en doelgroepen

	Gemeente	Culturele instellingen	Doelgroepen
Den Haag	Secretaris Adviesgroep; budgetbeheer en besteding; verantwoordelijk voor het totale proces.	Opstellen en uitvoeren van projecten en inschrijven subsidieronden.	Geen criterium, worden wel door instellingen betrokken bij het opzetten van projecten, zitting in adviescommissie.
Eindhoven	Verantwoordelijk voor het totale proces en budgetbeheer en besteding.	Verantwoordelijk voor inhoudelijke aspecten; nieuwe wegen ontwikkelen.	Hebben geen rol.
Groningen	Secretariële taken; coördinator met beleidsinhoudelijke taken en ondersteuning van de stuurgroep; budgetbeheer en besteding.	Wordt niet op ingegaan.	Hebben geen rol.
Rotterdam	Coördinerende taak; bewaking voortgang Actieprogramma; beheer deel van het budget en besteding daarvan.	Inschrijven programmaonderdelen; convenantsafspraken nakomen. De RKS ¹ beheert en besteedt een deel van het budget	Advies gevraagd SAMS ² en RJR ³ ; verder hebben doelgroepen geen rol gekregen.
Almere	Coördinerende taak; bewaking voortgang Actieprogramma; beheer en besteding van een deel van het geld.	Tumult werkt (nog) niet samen met culturele instellingen, maar opereert in het non-reguliere circuit samen met nieuwe publieksgroepen. Tumult beheert en besteedt een deel van het geld (stiumuleringsbudget).	Projecten opzetten samen met Tumult; zitting in adviescommissie.

1 Rotterdamse Kunststichting

2 Stedelijke Adviescommissie Multiculturele Stad

3 Rotterdamse Jongerenraad

8.4 Beoordelingscriteria

De projecten die ingediend worden, dienen van goede kwaliteit te zijn. Om dit te realiseren, hebben gemeenten criteria opgesteld waaraan projecten moeten voldoen (tabel 8.4). Alle gemeenten noemen in hun criteria de doelgroep als aandachtspunt. Den Haag en Eindhoven willen dat duidelijk wordt op welke doelgroep de activiteit gericht is. Almere en Rotterdam willen dat duidelijk wordt op welke manier de doelgroep betrokken is bij de opzet en uitvoering van het project; echter Rotterdam gaf aan daar juist geen zicht op te hebben.

Den Haag en Eindhoven zeggen dat de artistieke kwaliteit aangetoond moet worden. Ook verlangen ze allebei dat de projecten openbaar toegankelijk zijn en dat de activiteit geen deel uitmaakt van het reguliere aanbod. Den Haag noemt daarnaast nog dat aangetoond

moet worden dat het project zonder subsidie niet gerealiseerd kan worden en Eindhoven noemt nog dat er een plaatselijke culturele instelling betrokken moet zijn bij het project. Eindhoven, Rotterdam en Almere zijn alle drie van mening dat aangetoond moet worden dat de opzet en werkwijze van het project overdraagbaar is, zodat het opgenomen kan worden in het reguliere aanbod. Rotterdam noemt daarnaast dat de doelstelling en de activiteiten van het project op elkaar afgestemd moeten zijn en de resultaten meetbaar. Almere verlangt ook dat de projecten naar buiten gericht zijn, dat er samengewerkt wordt en dat het project begeleid wordt door Tumult. Groningen heeft als enige nog geen criteria vastgesteld. Het is de bedoeling dat dit in oktober 2002 gebeurd is.

Tabel 8.4

Beoordelingscriteria per gemeente

Beoordelingscriteria	
Den Haag	- Artistieke kwaliteit gewaarborgd. - Gericht op doelgroep en benadering daarvan. - Openbaar toegankelijk. - Gericht op uitbreiding van het publieksbereik. - Nieuwe activiteiten. - De gevraagde subsidie moet in redelijke verhouding staan tot de inhoud van het plan. - Zonder subsidie niet mogelijk te realiseren.
Eindhoven	- Culturele instelling uit Eindhoven. - Publieksverbreding. - Gericht op verder beleid. - Grensverleggend. - Artistieke en organisatorische kwaliteit is gewaarborgd. - Openbaar toegankelijk.
Groningen	- Criteria zijn nog niet vastgesteld.
Rotterdam	- Aansluiten bij de doelstellingen. - Beoogde resultaten moeten meetbaar zijn. - Doelgroepen hebben een inbreng gehad. - Werkwijze moet overdraagbaar zijn.
Almere	- Onderwerp kunst en cultuur. - Naar buiten gericht zijn. - Doelgroepen moeten het uitvoeren. - Structureel karakter. - Effectief. - Samenwerking met personen of organisatie. - Inhoudelijke begeleiding van Tumult in overleg met de betrokkenen.

8.5 Financiering

In het Bestuurlijk Kader van het Actieplan staat vermeld dat voor twee van de vijf gemeenten in deze analyse (Den Haag en Rotterdam) een hoger bedrag ter beschikking is gesteld dan voor de overige deelnemende gemeenten; de bevolkingssamenstelling in deze gemeenten laat zien dat het aandeel van allochtonen substantieel groter is dan in andere gemeenten. Zie ook tabel 8.5.

Tabel 8.5
Financiering en bevolkingssamenstelling per gemeente, 2001

	Totaalaantal inwoners	% 0-19 jaar	% totaalaantal allochtonen	Jaarlijks beschik- baar bedrag Culturele Diversiteit	Uitgegeven bedrag Culturele Diversiteit 2001	Jaarlijks ¹ beschikbaar bedrag Actieplan	Beschikbaar % bedrag Culturele Diversiteit t.o.v. totaal Actieplan
Den Haag	442.000	22%	41%	453.780	578.570	4.079.264	20%
Eindhoven	203.000	21%	24%	274.778	329.732	611.838	45%
Groningen	174.000	19%	17%	235.106	264.554	523.106	45%
Rotterdam	595.000	23%	41%	1.076.950	765.073	5.178.046	21%
Almere	150.000	31%	28%	193.944	197.394	431.870	45%

Bron: CBS jaarboek 2002 en Bestuurlijk Kader: De Stedelijke en Provinciale Programma's Cultuurbereik, 2002.

¹ Deze bedragen zijn berekend vanuit de uitkering aan deelnemers door de rijksoverheid.

Wanneer gekeken wordt naar het jaarlijks beschikbare bedrag voor Culturele Diversiteit ten opzichte van het totale beschikbare bedrag voor het Actieplan Cultuurbereik (dit is inclusief de gelden voor Cultuur en School en Beeldende Kunst en Vormgeving) valt op dat Eindhoven, Groningen en Almere relatief gezien meer geld beschikbaar stellen voor Culturele Diversiteit dan Rotterdam en Den Haag waar slechts 20 procent van het jaarlijks beschikbare bedrag wordt ingezet voor Culturele Diversiteit. Dit terwijl in Eindhoven, Groningen en Almere het percentage allochtonen aanzienlijk lager is dan in Rotterdam en Den Haag. Uit tabel 8.5 blijkt ook dat de gemeenten het beschikbare bedrag voor Culturele Diversiteit niet allemaal aan dit onderdeel uitgeven. In Rotterdam wordt aanzienlijk minder uitgegeven dan er beschikbaar is voor Culturele Diversiteit; in Almere, Eindhoven, Den Haag en Groningen wordt juist meer geld uitgegeven aan Culturele Diversiteit. Het is mogelijk dat het jaarlijks beschikbare bedrag voor Culturele Diversiteit in de praktijk afwijkt van het in tabel 8.5 genoemde bedrag als gevolg van individuele afspraken tussen rijk en desbetreffende gemeente. In Den Haag is dit bijvoorbeeld het geval.

8.6 Projectinformatie

In ons onderzoek wilden wij een vergelijking maken tussen het aantal projecten dat door de gemeenten gehonoreerd was, toe- en afname van het aantal projectaanvragen door de tijd heen, het soort projecten, de soort locaties en het bereik van de doelgroep. Deze projectinformatie bleken de gemeenten - met uitzondering van Den Haag - niet of slechts gedeeltelijk voorhanden te hebben. Derhalve kan de vergelijking niet gemaakt worden.

8.7 Evaluatie en monitoring

Alle vijf gemeenten hebben een evaluatie uitgevoerd (tabel 8.6). Dit betrof in alle gevallen een evaluatie van (een onderdeel) van de pilot. De evaluaties werden bijna allemaal uitbesteed aan een derde partij en richtten zich met name op het proces, zoals werkwijze, samenwerking en communicatie. Het blijkt dat gemeenten het moeilijk vinden om zelf evaluatieonderzoek voor het Actieprogramma op te zetten en uit te voeren.

Tabel 8.6
Evaluatie en monitoring per gemeente

	Evaluatie	Wat	Wanneer	Door wie
Den Haag	Ja	Cultuurdeelname stadsenquête	Mei 2002	Gemeente
		Monitoring van de projecten	Vanaf 2000 jaarlijks	Gemeente
		Symposium met expertmeetings	November 2002	Cultuurnetwerk Nederland
Eindhoven	Ja	Monitoring van projecten	2001	Stichting Loeder Events
Groningen	Ja	Procesevaluatie	2001	Thespis
Rotterdam	Ja	Cultuurscouts	2001	Rotterdamse Kunststichting
Almere	Ja	Procesevaluatie	Tijdens en na de pilot (2001)	Ambtenaar

De uitkomsten van de evaluaties lieten zien dat de communicatie en de coördinatie punten van aandacht blijven voor alle gemeenten. Omdat er veel verschillende partijen bij betrokken zijn, is het van belang dat voor iedereen duidelijk is wat hun verantwoordelijkheid is, met wie ze moeten samenwerken en wie hun aanspreekpunt is.

8.8 Veranderingen na de pilot en voornemens

In deze paragraaf wordt ingegaan op de veranderingen die zijn doorgevoerd na de pilot. Ook de voornemens die gemeenten hebben worden behandeld (tabel 8.7 op p. 58).

De veranderingen die hebben plaatsgevonden zijn niet radicaal. Veranderingen zijn vaak

geleidelijk gegroeid. Het betreft met name veranderingen op het gebied van coördinatie en communicatie. Beleidsmodellen en instrumentaria zijn in de meeste gevallen hetzelfde gebleven. Eindhoven en Almere zijn hierop een uitzondering. Eindhoven is overgegaan op een ander beleidsmodel, terwijl Almere de pilotsituatie beschouwde als een experimenteerfase en pas later een beleidsmodel en instrumentarium formuleerde.

Tabel 8.7
Veranderingen na de pilot en voornemens voor komende periode

	Pilotsituatie	Verandering na pilot	Voornemens
Den Haag	Open subsidiemodel	- Geen verandering	- Uitkomsten symposium Culturele Diversiteit 14/11/02 afwachten en op basis daarvan wijzigingen doorvoeren
Eindhoven	Adoptiemodel	- Open subsidiemodel - Expertisecentrum	- Meer netwerkbijeenkomsten - Realisatie expertisecentrum
Groningen	Fasenmodel	- Verbetering coördinatie	- Structureren projecten
Rotterdam	Convenantmodel	- Geen verandering	
Almere	Experimentfase	- Open subsidiemodel - Tumult verzorgt coördinatie, aanjagen, expertise	- Adoptiemodel naast het open subsidiemodel - Netwerkbijeenkomsten

9 Conclusies en aanbevelingen

Het Actieprogramma Cultuurbereik heeft een omslag teweeggebracht in het culturele veld - zo zou men algemeen kunnen stellen. Onder het motto 'Ruim baan voor culturele diversiteit'* moesten culturele instellingen meer en vooral nieuw publiek aantrekken en ook overwegen om daarbij nieuwe samenwerkingsverbanden aan te gaan met bijvoorbeeld buurthuizen, scholen, doelgroepenorganisaties en sociaal-cultureel werk. Op deze manier kon er ander en nieuw cultureel aanbod ontstaan, dat beter aan zou sluiten bij nieuwe publieksgroepen, zoals jongeren en allochtonen. Dit alles begint langzamerhand, maar niet moeiteloos, zijn beslag te krijgen in de praktijk waar dit beleid zich op richt. De uitvoering van nieuw beleid en een nieuwe aanpak kost veel tijd, aandacht en vooral aanpassingsvermogen. Er is dan ook een aantal onderwerpen dat nadere aandacht behoeft. Na de bestudering van de casestudies, het maken van de vergelijking tussen de vijf gemeenten en gesprekken met ambtenaren, zijn bevindingen gedaan. In dit hoofdstuk komen deze aan bod.

9.1 Doelstellingen

In hoofdstuk 8 zijn de doelstellingen van de vijf gemeenten in beeld gebracht en met elkaar vergeleken. Een inhoudelijke analyse van de volledige tekst van de doelstellingen leert dat zij in veel gevallen geen eenduidige begrippen bevatten. Termen als 'stimuleren', 'zichtbaar maken', 'het meer betrekken van', 'investeren', 'versterken' en 'profilieren' komen er veel in voor. Ze hebben meestal een positieve lading, maar ze maken vaak niet duidelijk wat nu precies bedoeld wordt en welk effect gewenst is. Met andere woorden: wanneer heeft het 'stimuleren' en 'investeren' succes? Het onderzoek *Quickscan culturele diversiteit in de actieplannen cultuurbereik* dat Forum heeft uitgevoerd in 2001 wees ook uit dat er van concrete of operationele doelstellingen en uitgangspunten geen sprake is in de actieplannen. Het ontbreken hiervan bemoeilijkt zowel het uitvoeren als het evalueren van deze doelstellingen (Blaauw, 2000). Het is dan ook aan te raden dat gemeenten zich laten informeren over het formuleren van concrete en operationele doelstellingen zodat een goede uitvoering en evaluatie realiseerbaar is.

Een andere kwestie is dat het in de doelstellingen lijkt alsof jongeren en allochtonen vooral als homogene groepen gezien worden. Zowel jongeren als allochtonen zijn heterogene groepen. Uit onderzoek blijkt - en niet alleen uit onderzoek - dat er veel verschillende jeugdsubculturen zijn en daarin ook weer grote 'smaakverschillen', ook op het gebied van cultuur; neem bijvoorbeeld het verschil tussen punkers en kakkers (De Waal, 1989; Van Wel, 1996). Ditzelfde geldt voor de groepen allochtonen. In de doelstellingen lijkt het alsof voorbij gegaan wordt aan de diversiteit van de doelgroepen.

9.2 Beleidsmodel en instrumentarium

De keuze voor beleidsmodellen

De keuze voor de gehanteerde beleidsmodellen is in de vijf gemeenten gemaakt tijdens de pilot. Zij kozen toen modellen die aansloten op bestaande ontwikkelingen in de lokale situatie. De in de pilot gehanteerde modellen worden ook in het huidige Actieprogramma gehanteerd. Op die manier is de pilot vaak geruisloos overgegaan in het Actieprogramma Cultuurbereik.

Volgens de gemeenten was er geen aanleiding om hun eerste aanpak (die van de pilot) te veranderen. In de actieprogramma's zijn geen argumenten te vinden voor de gemaakte keuzes, met uitzondering van Den Haag en Rotterdam. Den Haag koos voor open subsidierondes en motiveert haar keuze door erop te wijzen dat door open subsidierondes de concurrentie onder culturele instellingen vergroot wordt. Hierdoor zouden zij extra gestimuleerd worden om met vernieuwende ideeën te komen. Rotterdam koos juist niet voor open subsidierondes omdat zij vindt dat open subsidierondes ervoor zorgen dat werkwijzen niet overdraagbaar zijn en resultaten niet meetbaar. Daardoor is het niet mogelijk om een beleidsgerichte impuls te geven aan de projecten.

Aanjagen als instrument

Omdat er behoefte bleek te zijn aan begeleiding bij de opzet van projecten en aan contact met de doelgroepen hebben alle vijf gemeenten een vorm van 'aanjagen' georganiseerd. Met aanjagen bedoelt men in de meeste gevallen het opsporen en promoten van nieuwe culturele initiatieven of van nieuw en jong talent. De 'aanjaagbureaus' worden in de meeste gevallen ingezet om culturele instellingen te adviseren over de programmering voor nieuwe doelgroepen (jongeren en allochtonen). Sommige gemeenten delen deze bureaus meer taken toe, bijvoorbeeld het coördineren, ontwikkelen en onderhouden van netwerken, en een inventariserende taak op het gebied van vraag en aanbod van kunst en cultuur. De cultuurscouts sporen jong en nieuw talent op en begeleiden dat. Omdat de meeste aanjaagbureaus nog niet zolang operationeel zijn, of dat nog moeten worden, is het moeilijk om nu al te zeggen wat de effecten van hun werk zijn.

Het is opvallend dat de gemeenten die een open subsidiemodel (instellingen dienen via open inschrijving projecten in die zij zelf invullen) hanteren, kiezen voor een expertisecentrum/aanjaagbureau (Den Haag, Eindhoven en Almere) en dat gemeenten met een gesloten subsidiemodel (gemeente vult project in en instellingen voeren uit) cultuurscouts inzetten (Groningen en Rotterdam). Bij gemeenten met een open subsidiemodel is er sprake van een wat passievere rol: het initiatief voor de inhoud, vorm en uitvoering van de pro-

jecten ligt bij de (culturele) instellingen. Daardoor hebben deze gemeenten minder grip op de inhoud en uitvoering van de projecten, maar ook op de beoogde effecten.

De gemeenten met een gesloten subsidiemodel treden over het algemeen actiever op, bijvoorbeeld door de inhoud en vorm van de projecten vast te leggen. Het gevaar daarbij kan zijn dat zij op deze wijze minder ruimte overlaten voor nieuwe ontwikkelingen. Om dat te ondervangen hebben deze gemeenten een instrument nodig dat flexibel in het veld beweegt. Rotterdam heeft ook nog - naast het gestructureerde deel van het Actieprogramma - een vrij besteedbaar budget beschikbaar voor vernieuwende initiatieven, waarvoor geen ruimte was in het gestructureerde deel. Dit vrij besteedbaar budget kan ook gezien worden als een flexibel instrument.

9.3 Rolverdeling betrokken partijen

Bij het Actieprogramma zijn gemeenten, culturele instellingen en de doelgroepen de betrokken partijen. De rol van de gemeenten en de culturele instellingen is vrij helder, maar de rol van de doelgroepen vraagt om nadere bestudering.

In het Bestuurlijk Kader van het Actieprogramma Cultuurbereik is vastgesteld dat het van belang is om doelgroepen te betrekken bij het opstellen en programmeren van projecten. Vaak echter zijn doelgroepen niet georganiseerd of georganiseerd in verbanden die culturele instellingen niet kennen.* Gemeenten houden bovendien geen rekening met de heterogene samenstelling van de beoogde doelgroepen jongeren en allochtonen. Tot slot ontbreken in het Actieprogramma concrete voorstellen over het betrekken van de doelgroepen in de praktijk. Waarschijnlijk spelen deze drie factoren een rol bij de verklaring van de schaarse betrokkenheid van de doelgroepen bij het opzetten, uitvoeren of beoordelen van projecten. Overigens komt deze bevinding overeen met die in het onderzoek van Bureau Driessen (2000) naar de zeven pilots Culturele Diversiteit.

Een uitzondering hierop zijn de gemeente Almere en Den Haag. Daar hebben zowel jongeren als allochtonen zitting in de adviescommissie. In Almere zet Tumult bovendien samen met jongeren en allochtonen projecten op.

De andere drie gemeenten besteden overigens wel aandacht aan het specifieke van de verschillende doelgroepen door deskundigen op het gebied van programmering voor de doelgroepen in de adviescommissies te installeren.

9.4 Beoordelingscriteria

Vier gemeenten stelden beoordelingscriteria op voor de selectie van nieuwe projecten. Deze criteria dienden ook om aansluiting te vinden van projecten bij de doelstellingen van het Actieprogramma: 'Het Actieplan is gericht op activiteiten, niet op instituties. Belangrijk is

* Ria Lavrijsen heeft over deze thematiek een stuk gepubliceerd: 'Culturele Diversiteit bij podia. Diversiteit, competentieontwikkeling, programmering en publieksoptbouwen.'

ook dat activiteiten die zich bewezen hebben zodanig worden verankerd dat de effecten ervan een meer dan incidenteel karakter hebben.’* Drie van de vijf gemeenten, Eindhoven, Rotterdam en Almere, hebben als criterium opgenomen, dat projecten van dien aard moeten zijn dat ze opgenomen kunnen worden in het reguliere aanbod. Den Haag overweegt om als criterium toe te voegen dat het project een mogelijkheid tot follow-up biedt.

Net als bij de doelstelling is ook de formulering van de criteria in het algemeen weinig concreet en er wordt niet aangegeven hoe de criteria hun beslag moeten krijgen in de praktijk. Een voorbeeld hiervan zijn de criteria over de structurering van projecten. Hierbij wordt niet gezegd wanneer een project bijvoorbeeld een werkwijze heeft die ‘overdraagbaar’ is en wanneer een project een handvat biedt voor verder beleid. De criteria geven bovendien geen uitsluitsel over de vraag in hoeverre culturele instellingen wel bereid en in staat zijn om projecten in hun reguliere programma op te nemen, en ook niet op de vraag welk project bijvoorbeeld bij welke culturele instelling zou kunnen worden ondergebracht.

Wanneer projecten eenmaal opgenomen zijn in de reguliere programmering is het de vraag of aanjaagbureaus en expertisecentra in de toekomst nog een rol te vervullen hebben. Zijn zij nog wel nodig wanneer projecten zijn opgenomen in het reguliere programma? Is het de bedoeling dat er na de looptijd van het Actieprogramma Cultuurbereik gezocht blijft worden naar vernieuwende initiatieven en nieuw en jong talent? Een andere vraag in dit verband kan zijn of aanjaagbureaus en expertisecentra een rol kunnen spelen in de overdracht van de inhoud en werkwijze van projecten aan culturele instellingen.

9.5 Projectinformatie

In hoofdstuk 8 is al gebleken dat de gemeenten niet of slechts mondjesmaat beschikken over relevante projectinformatie, met uitzondering van Den Haag. Dat wil zeggen informatie over het aantal projecten dat door de gemeenten gehonoreerd is, de toe- of eventuele afname van het aantal projectaanvragen, de aard en soort projecten, de soort betrokken locaties en instellingen en het daadwerkelijke bereik van de doelgroep. Kortom: er is weinig zicht op de doelstellingen van het Actieprogramma worden bereikt en dat bemoeilijkt wederom de evaluatie ervan.

9.6 Evaluatie en monitoring

Een belangrijk punt van aandacht is natuurlijk de evaluatie van het Actieprogramma Cultuurbereik. In het Bestuurlijk Kader van het Actieprogramma Cultuurbereik zijn afspraken gemaakt over de landelijke evaluatie. Uit de casestudies blijkt dat gemeenten beperkt evalueren. De evaluatiegegevens die voor de casestudies beschikbaar waren, betreffen gegevens over de pilotperiode. Daarbij was het vaak niet duidelijk hoe, door wie en wanneer er pre-

* Uit: *De bestuurlijke afspraken en de ministeriële regeling. De Stedelijke en Provinciale Programma's Cultuurbereik.*

cies geëvalueerd was. De meeste evaluaties waren procesevaluaties; dat wil zeggen dat gekeken werd naar de werkwijze, de samenwerkingsverbanden en de communicatie tussen de verschillende betrokken partijen. Evaluaties over het bereiken van de doelstellingen, waren niet beschikbaar of bestonden uit het noemen van bezoekersaantallen.

De onderzochte gemeenten constateerden dat zij moeite hebben evaluatie. Daarbij gaat het om kwesties als: meetbaarheid, tijdstip en dat men nog zoekende is naar werkwijze en instrumentarium. Ook zou een verband gelegd kunnen worden met de aard van de doelstellingen. Het ontbreken van concrete en operationele doelstellingen maakt in feite ook dat evalueren moeilijk wordt. Maar dit geldt niet alleen voor de formuleringen van de doelstellingen. Ook een concrete omschrijving van beoordelingscriteria en toetsingsinstrumenten ontbreekt.

In opdracht van het ministerie van OCenW is de Richtlijn Onderzoek Cultuurparticipatie (ROC) ontwikkeld door het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (2001). Het departement gaf daarmee de gemeenten en provincies een instrument in handen om de cultuurparticipatie te meten. Het is opvallend dat geen van de gemeenten in deze vergelijking tot nu toe gebruik heeft gemaakt van de ROC. De gemeente Den Haag heeft overigens gezegd dat de ROC niet veel toevoegt aan haar stadsenquête.

9.7 Samenvattend

In de *formuleringen* van de Actieprogramma's wordt vaak gebruikgemaakt van begrippen die niet eenduidig zijn. *Specificering* en *concretisering* van doelstellingen, beoordelingscriteria en doelgroepen lijken te ontbreken.

Argumentatie van gemaakte keuzes, bijvoorbeeld voor beleidsmodellen en instrumentaria, ontbreekt eveneens in de meeste gevallen. Keuzes voor beleidsmodellen en instrumentaria lijken vaak af te hangen van de lokale situatie. Beleidsmodellen en instrumentaria dienen echter ook af te hangen van de doelstellingen.

Een andere belangrijke constatering is dat er *weinig* of *niet geëvalueerd* wordt. Wanneer geëvalueerd wordt, betreft dit vaak procesevaluatie en niet productevaluatie.

Het is van belang om deze bevindingen niet los van elkaar te zien. Wanneer door gemeenten niet kritisch wordt gekeken naar hun eigen keuzes, bijvoorbeeld voor doelstellingen of instrumentaria, ontbreekt vaak een goede argumentatie en specificering en concretisering. Omdat zowel de argumentatie voor keuzes als het specificeren en concretiseren van begrippen ontbreekt, is niet altijd duidelijk wat men wil bereiken en hoe men dit wil bereiken. Terwijl dit juist het onderwerp moet zijn van evaluatie; zijn de doelstellingen bereikt en zijn de juiste instrumentaria daarvoor gebruikt? Ook het ontbreken van projectinformatie bemoeilijkt evaluatie, omdat er dan geen informatie is over voor wie het project bestemd is en over

het bereik van die doelgroep. Tevens kan de uitvoering in de praktijk worden bemoeilijkt, omdat de beleidsplannen op meerdere manieren geïnterpreteerd kunnen worden.

Al in het convenant dat het departement sloot met de zeven gemeenten in de pilot drong OCenW er op aan dat de doelgroepen zitting zouden nemen in adviescommissies en dat zij ook op andere manieren betrokken dienden te worden bij het Actieprogramma, bijvoorbeeld door platforms, klankbordgroepen of door ze bij de uitvoering van de projecten te betrekken. Uit de evaluatie van de pilot kwam echter naar voren dat doelgroepen weinig tot niet betrokken werden bij het opzetten, uitvoeren en beoordelen van projecten. Nog steeds gebeurt dit in de praktijk te weinig. Terwijl het betrekken van doelgroepen juist een middel kan zijn om meer kennis te krijgen over de manier waarop zij bereikt kunnen worden met het culturele aanbod.

10 De praktijk aan het woord

Het Actieplan Cultuurbereik heeft - in ieder geval voor het onderdeel Culturele Diversiteit - geleid tot veelzijdige beleidsplannen. Maar wat betekenen die beleidsplannen in de praktijk? In dit hoofdstuk komen twee gemeenteambtenaren, twee mensen uit de doelgroep, twee mensen uit het culturele veld en twee deskundigen op het gebied van culturele diversiteit en cultuurdeelname aan het woord. Zij geven hun ideeën en opvattingen over Culturele Diversiteit als onderdeel van het Actieplan Cultuurbereik en de toekomst ervan. Vervolgens zijn de uitkomsten van de analyse van de beleidsplannen aan hen voorgelegd en is hierover hun mening gevraagd.

- Hans van Oel is hoofd van de afdeling Kunst en Cultuur van de gemeente Den Haag. In zijn functie houdt hij zich bezig met beleidsontwikkeling, hij gaat subsidierelaties aan en onderhoudt ze; hij adviseert en ondersteunt de wethouder en de gemeenteraad. Van Oel vindt dat bij culturele activiteiten een zekere kwaliteit gewaarborgd moet blijven.
- Julius Riemersma werkt als beleidsmedewerker op de afdeling Kunst en Cultuur van de gemeente Almere. Hij adviseert de gemeenteraad en het college van B en W over algemeen cultuurbeleid en in het bijzonder over beleid voor podia en film. De discussie over elitaire versus populaire cultuur houdt hem bezig. Er moet wel onderscheid gemaakt worden, vindt hij, maar het een hoeft niet beter te zijn dan het andere. 'Cultuur moet je prikkelen tot nadenken. Het kan zowel het individu als de samenleving helpen in de ontwikkeling. Almere is een nieuwe stad waaraan nog een identiteit moet worden gegeven. De gemeente wil samen met de inwoners door middel van cultuur een identiteit geven aan de stad.'
- Volgens Beri Shalmashi, lid van de Adviescommissie Cultuurbereik van de gemeente Almere, kan cultuur mensen aan elkaar binden. Zij is achttien jaar en zit in het laatste jaar van het vwo. Zij gaat misschien naar de filmacademie of film- en theaterwetenschappen studeren. In 2001 heeft Beri de Almeerse prijs voor jonge schrijvers gewonnen met het kort verhaal 'Novemberregen' dat wordt verfilmd met gelden uit het Actieprogramma Cultuurbereik. Voor haar is kunst en cultuur alles wat buiten werk en sport valt en wat mensen bindt en daar valt ook bioscoopbezoek en uitgaan onder. Cultuur is voor haar een manier van creatieve zelfontplooiing. 'Van jongs af aan ben ik bezig met het schrijven van verhalen, liedjes en scenario's.'
- De zestienjarige Neel van Aardenne, lid van de Adviescommissie Culturele Diversiteit van de gemeente Den Haag, zit in de derde klas van het gymnasium. Zij vindt kunst en cultuur belangrijk omdat het je ook over andere culturen leert en goed is voor je algemene ontwikkeling.

- Frits van Wel is universitair hoofddocent Algemene Sociale Wetenschappen aan de Universiteit Utrecht. Zijn werkzaamheden richten zich op cultuur, zorg en welzijn. Hij is cultuursocioloog en cultuurpsycholoog en heeft een brede interesse in jeugdcultuur en cultuurparticipatie. Hij doet onderzoek naar cultuurparticipatie onder allochtone en autochtone jongeren. Hij noemt cultuur een breed terrein. Zijn criterium bij het bepalen van kunst en cultuur is de mate waarin het gebodene fascinerend of schokkend is, zodat er 'een ontregeling ontstaat van evidente ervaringen van horen, zien en voelen'.
- Ria Lavrijsen is publicist en beleids- en organisatieadviseur op het gebied van kunst en cultuur. 'Ik ben opgegroeid in een omgeving waar nauwelijks sprake was van kunst en cultuur. Toen ik een leraar Nederlands kreeg die mij stimuleerde om me op dat gebied te ontwikkelen, is mijn passie voor kunst en cultuur ontstaan.' Zij is werkzaam geweest op het gebied van theater en podia en heeft zich door de tijd heen ontwikkeld tot een zelfstandig ondernemer op het gebied van culturele diversiteit.
- Edwin Jacobs is twee jaar directeur van Museum Jan Cunen in Oss waar hij eerder werkte als conservator. Jacobs wil met 'zijn' museum het museum van de bewoner van Oss zijn. De kwaliteit van de kunst staat voorop. 'Je hoeft niet af te dingen op de kwaliteit van een kunstwerk om het toegankelijk te maken voor een breed publiek. Een kunstwerk is per definitie niet elitair. Het wordt elitair gemaakt door elitair gedrag van makers en kunstcritici.'
- Ernestine Comvalius is directeur van Theater Krater in Amsterdam Zuidoost. Zij is verantwoordelijk voor de programmering. Krater is ook actief op het gebied van kunst-educatie in dit stadsdeel. Het belangrijkste van kunst is volgens Comvalius dat zij er voor zorgt dat mensen zich uit kunnen drukken en dat zij verbindingen legt tussen groepen. Comvalius ervaart in discussies over culturele diversiteit dat er veel vanuit een westers denkkader wordt gedacht.

Jonge meiden

Alle geïnterviewden zijn direct of indirect betrokken bij het Actieplan Cultuurbereik. Beri Shalmashi (18) uit Almere en Neel van Aardenne (16) uit Den Haag zijn allebei lid van de Adviescommissie Culturele Diversiteit in hun woonplaats. Dat houdt in dat zij projectaanvragen beoordelen op geschiktheid voor de doelgroep, op originaliteit en op artistiek-inhoudelijke kwaliteit. Beri: 'Ik vind dit erg leuk om te doen. Zo weet ik allemaal wat er in Almere gebeurt voordat anderen het weten en kan ik invloed uitoefenen op het product. Maar het is ook goed voor mijn eigen netwerk; ik leer mensen kennen met wie ik kan gaan samenwerken voor nieuwe culturele activiteiten.'

Dat beleidsmedewerkers van een gemeente en directeuren van culturele instellingen betrok-

ken zijn bij het Actieplan, ligt voor de hand. Maar hoe komen zulke jonge meiden er nou bij lid te worden van de Adviescommissie Culturele Diversiteit? Neel van Aardenne: 'Mijn vroegere basisschool werkte veel samen met het Gemeentemuseum in Den Haag en zij waren op zoek naar een kinderdirecteur. Ik heb me toen kandidaat gesteld en ben het ook geworden. Als kinderdirecteur heb ik gesprekken gevoerd met de wethouder en gemeenteambtenaren in Den Haag die mij op hun beurt weer vroegen of ik lid wilde worden van de adviescommissie.'

Amsterdam Zuidoost

Ernestine Comvalius, directeur van Krater, over haar betrokkenheid: 'Wij zijn opgenomen in het Kunstenplan van Amsterdam. In 2000 is het Kunstenplan uitgebreid met geld van het Actieplan. Wat het Actieplan voor ogen heeft doen wij hier allang, voor ons is het dus geen nieuw beleid. In Amsterdam Zuidoost is zeventig procent van de bevolking zwart, dus Krater gaat op een heel natuurlijke manier om met diversiteit - dat had de gemeente Amsterdam goed gezien -, maar we krijgen dus geen extra geld voor onze reguliere activiteiten.'

Edwin Jacobs noemt, gevraagd naar zijn betrokkenheid, het project Blauwdruk waaraan het Museum Jan Cunen met drie musea uit andere gemeenten deelneemt. Dit project wordt gefinancierd uit het Actieplan en richt zich op 'social inclusion'. Dat wil zeggen dat de wijken waarin de musea gevestigd zijn, betrokken worden bij het museum en het museale werk.

De ambtenaren Van Oel (Den Haag) en Riemersma (Almere) zijn meer vanuit de organisatorische kant betrokken bij het Actieplan en Culturele Diversiteit. Zij zien erop toe dat afspraken met culturele instellingen worden uitgevoerd en dat het beschikbare geld goed wordt besteed.

Lavrijsen is indirect betrokken: 'In Groningen ben ik bijvoorbeeld betrokken geweest bij een dag over het Actieplan. Mijn betrokkenheid ligt met name aan de advieskant; ik geef gemeenten en culturele instellingen advies over cultureel divers beleid.'

Interculturele competentie

De twee ambtenaren en de twee directeuren zijn het er roerend over eens: de sterke kanten van het Actieplan zijn de doelstellingen. Dat culturele diversiteit het uitgangspunt is, maakt veel los. Nieuw aanbod ontstaat op verrassende plekken, maar ook bestaande instellingen zijn vernieuwend bezig. Het ingezette beleid moet worden voortgezet en de doelstelling gehandhaafd. Een periode van vier jaar is te kort om daadwerkelijk een structureel effect in het culturele veld te bewerkstelligen. Het gevestigde culturele circuit moet een omslag maken. Daar moeten eerst principiële keuzes gemaakt worden: is samenwerking met doel-

groepen en niet-culturele instellingen wel wenselijk, zijn die daar vaardig genoeg voor? Volgens Jacobs dient de top van het reguliere culturele circuit deze vragen te beantwoorden. De producenten van kunst moeten interculturele competentie ontwikkelen, zodat ze kennis hebben over de eigen en andere culturen, vindt Lavrijsen. 'Hierbij dienen ze zich bewust te zijn van de rol die ze spelen en de rol die ze zouden willen spelen. Empathie en inlevingsvermogen zijn hierbij van wezenlijk belang. Het heeft te maken met reflecteren op jezelf en op anderen.' Deze manier van denken en werken is een kwestie van lange adem en vier jaar Actieplan Cultuurbereik is dan niet genoeg.

Etniciteit meten

Over de zwakke kanten is minder eenstemmigheid. Van Oel benadrukt dat het moeilijk is de kwaliteit van de projecten te bepalen aan de hand van de ingediende projectplannen en dat het niveau daardoor soms onder de maat is. En hoewel de doelstelling 'meer publieksbereik' goed is, is het meten daarvan erg moeilijk. Want hoe kan je etniciteit meten bij een culturele activiteit?

Volgens Comvalius wordt er onvoldoende nagedacht over het evalueren van zowel de projecten als van het totale beleid. Gemeenten en ook culturele instellingen richten zich onvoldoende op de toekomst. De discussie over fundamentele zaken zoals nut en werkwijze moet worden gevoerd, maar dat gebeurt nu niet.

Riemersma vindt dat de organisatorische rompslomp niet in verhouding staat tot de omvang van de projecten. 'Eigenlijk hadden we heel klein moeten beginnen en dan langzamerhand - aan de hand van voortschrijdend inzicht - moeten uitbreiden.' Lavrijsen benadrukt: 'Natuurlijk is het goed dat er nu aandacht is voor andere groepen, maar in een aantal steden wordt nog steeds gedacht volgens gevestigde referentiekaders en methodieken. Er is te weinig aandacht voor nieuwe methodieken. Instituten hebben toch de neiging het geld te pakken en dan toch niet werkelijk vernieuwend beleid te maken.'

Beleid blokkeert spontaniteit

Heeft het dan wel effect zo'n Actieplan Cultuurbereik? Hierover zijn de meningen verdeeld, vooral ook over wélk effect het dan heeft. Beide gemeenteambtenaren zien wel effect. Van Oel: 'Er is een uitgebreide discussie op gang gekomen dankzij het Actieplan en er is een relatie gelegd met educatie. Ook de relatie tussen gemeente en culturele instellingen is belangrijker dan ooit.' Volgens Riemersma realiseren gemeenten zich meer en meer dat het belangrijk is om goed voor ogen te hebben wat men wil bereiken met beleid. Het streven naar doel en effect krijgt gericht aandacht en heeft er volgens Riemersma bijvoorbeeld toe geleid dat subsidievoorwaarden worden aangescherpt. Ook Lavrijsen beschouwt het voeren

van een nieuwe discussie op alle lokale niveaus als een positief effect van het Actieplan. Comvalius is iets voorzichtiger. Ze ziet dat nieuwe, bijzondere initiatieven buiten het reguliere circuit een kans hebben gekregen, maar ze betwijfelt of dit tot een langetermijneffect zal leiden in het culturele veld.

Jacobs verwacht helemaal niet dat het Actieplan werkt. 'Hoe krijgt zo'n project continuïteit in het culturele veld? Op veel plekken die wij niet zien werden al spontaan dingen gedaan die nu binnen het Actieplan vallen, maar nu het beleid er is, moet dit standaard worden en dan gaat het mis. Beleid blokkeert de spontaniteit en de wil om er iets mee te doen. Culturele instellingen schrijven hun beleidsplannen te veel naar de voorwaarden toe; dat werkt niet omdat dan de verkeerde zaken uitgangspunt worden.'

Ambtenarenjargon

Het niet beargumenteren van keuzes en het gebruik van jargon in beleidsplannen maken deze plannen voor anderen dan ambtenaren niet toegankelijk. Wat vinden de twee ambtenaren daar zelf van? Van Oel: 'Het Actieplan is destijds in Den Haag snel op poten gezet; bij OCenW ging men met geld strooien en er moest snel gereageerd worden en dit was natuurlijk een gouden kans voor vernieuwende programmering. Omdat het schrijven van het beleidsplan zo'n haastklus was, is specificeren achterwege gebleven. Allerlei toevalligheden - zowel politieke als relationele - hebben ervoor gezorgd dat keuzes voor beleidsmodel en instrumentaria niet werden onderbouwd.' Hij geeft toe dat er veel ambtenarenjargon wordt gebruikt in de stukken, maar het zijn dan ook ambtelijke stukken.

Toch blijft het specificeren en meetbaar maken van begrippen een lastig probleem voor gemeenten. 'Argumentatie moet natuurlijk wel iets toevoegen, wanneer dat niet zo is, hoeft het er ook niet in,' vindt Riemersma.

De directeuren Jacobs en Comvalius vinden dat veel gemeentelijke cultuurplannen blijven hangen in tamelijk vage begrippen en snel verzanden in ambtenarenjargon. Comvalius: 'Er worden veel pragmatische oplossingen verzonnen, zonder dat daaraan fundamentele keuzes voorafgaan, en ook zonder het te concretiseren.'

Beleidsvaluatie

Onze gesprekspartners hechten veel waarde aan beleidsvaluatie. Maar of er ook genoeg geëvalueerd wordt - daarover zijn de meningen verdeeld. Riemersma stelt: 'Gemeenten evalueren veel te weinig, er wordt geen tijd voor genomen. Maar gemeenten beseffen niet dat evaluatie gevolgen kan hebben voor toekomstig beleid. Je kunt met evaluatie voorkomen dat je geld steekt in een project dat niet bijdraagt aan het bereiken van de doelstelling.'

Jacobs en Comvalius vinden dat er niet genoeg geëvalueerd wordt. Jacobs vertelt dat in het

museum evalueren net zo belangrijk is als het schrijven van een beleidsplan. 'Goede analyses en daaruit volgende aanbevelingen zijn belangrijk. Maar de criteria van het Actieplan zijn moeilijk meetbaar en controleerbaar; het numerieke wreekt zich.' Comvalius voegt daaraan toe: 'Er wordt van tevoren gewoon niet goed nagedacht over evalueren, er wordt niet over gesproken en het wordt ook niet teruggekoppeld naar gemeenten.' In de toekomst van het Actieprogramma zou hier meer aandacht aan geschonken moeten worden. 'Het is dan wel van belang dat de resultaten van die evaluatie teruggekoppeld worden naar beleid, ook als de uitkomsten minder rooskleurig zijn dan men gehoopt had,' zegt Comvalius. 'Dit vereist een zelfkritische houding van beleidsmakers en -uitvoerders.'

Lavrijsen put uit eigen ervaring als ze vertelt: 'Mensen blijven redeneren vanuit bestaande en ondertussen verouderde criteria en paradigma's. Er is geen kritische zelfreflectie. Er zou een helder systeem ontwikkeld moeten worden met nieuwe criteria voor artistieke, didactische en interculturele competentie. Echt diepgaand, zinvol onderzoek wordt niet gedaan.'

'Infiltreren'

In veel gemeenten worden de doelgroepen slechts zijdelings betrokken bij het Actieprogramma. Beri Shalmashi beaamt dit: 'Het is moeilijk om bij jongeren interesse te creëren voor cultuur. Dat komt denk ik doordat men niet weet hoe men doelgroepen moet bereiken; de 'eigen' cultuur van deze groepen staat te veel los van de algemene, erkende cultuur.' Neel vult aan: 'Veel jongeren hebben een vooroordeel over kunst en cultuur; ze vinden het duf, associëren het met volwassenen. En ja, een avondje tv is nou eenmaal gemakkelijker.' Niet alle geïnterviewden vinden dat doelgroepen maar mondjesmaat worden betrokken bij het Actieplan. Met name de gemeenteambtenaren niet: 'Bij ons in Den Haag worden de doelgroepen wel betrokken,' zegt Van Oel, 'en ik verwacht ook een toename in de toekomst. Maar natuurlijk ligt dit ook wel bij het gekozen beleidsmodel. Er wordt geld ingezet voor vernieuwend aanbod, en hiermee moet men de doelgroepen bereiken. En ik vind het *bereiken* van de doelgroepen belangrijker dan het *betrekken* van de doelgroep.' Ook Riemersma vindt dat de doelgroep in Almere voldoende betrokken wordt bij het Actieplan. Maar natuurlijk kost dit tijd, er moeten tenslotte instrumenten worden ontwikkeld die de kijk op de praktijk bij de gemeenten vergroot.

Jacobs is van mening dat het initiatief van jongeren en allochtonen moet komen. Dan pas kan je ervan uitgaan dat het om echte interesse gaat, en dan werkt het ook. Jongeren en allochtonen moeten zelf in beweging komen. Samenwerking met deze partijen vindt hij wel belangrijk: 'Een ieder moet zich de vraag stellen hoe je kan 'infiltreren' in bepaalde groepen. Toch is het beste om dit te laten afhangen van spontane gebeurtenissen, waarbij je vervolgens contact kan leggen met de sleutelfiguur en tot samenwerking kan komen.'

Comvalius weet dat het lastig is om de doelgroepen te betrekken bij het Actieplan; het gaat hier tenslotte om een zeer heterogene groep. Haar advies: 'Zoek professionele organisaties die een brug kunnen slaan tussen doelgroep en gemeente en zet deze organisaties in om betrokken en vaardige mensen uit de doelgroep te benaderen om mee te denken.'

In haar rol van adviseur en coach ervaart ook Lavrijsen dat de doelgroep slechts zijdelings betrokken wordt bij het Actieplan. Dat vindt zij jammer, want ze ziet dat de tweede generatie allochtonen heel actief is, maar nauwelijks kiest voor cultuur. De oplossing ziet zij in het stimuleren van samenwerking tussen producenten, culturele instellingen en vmbo-opleidingen. 'Betrek jongeren actief bij kunst en cultuur door bijvoorbeeld een stage of bijbaantje in de sector aan te bieden. Dit betekent voor culturele instellingen wel een nieuwe manier van werken, maar professionele ontwikkeling is nu eenmaal een kwestie van lange adem.'

Zowel Beri als Neel zien nut in het betrekken van de doelgroep. Beri: 'Jongeren zijn de toekomst van de stad, dus is het een goede investering van de stad. Het is een middel om mensen te houden, je aan ze te binden als stad.' Neel ziet vooral het belang van het individu: 'Cultuur is leerzaam. Je leert over andere culturen, doet kennis op en het is ook nog eens goed voor je algemene ontwikkeling.'

Reguliere programmering

Moeten alle projecten die plaatsvinden in het kader van het Actieplan opgenomen worden in de reguliere programmering? En zo ja, hoe? Een lastige kwestie voor zowel gemeenten als culturele instellingen, zo blijkt. Men streeft er in Almere wel naar - merkt Riemersma op - maar er zijn nog geen concrete plannen voor. Ook in Den Haag bestaat dit streven, maar dan moet er wel selectie zijn. Het moet tenslotte ook afhangen van de kwaliteit of een project al dan niet wordt opgenomen. Van Oel: 'Als gemeente probeer je culturele instellingen wel te stimuleren tot het opnemen van dergelijke projecten in het reguliere aanbod, maar dan moet de kwaliteit wel gewaarborgd zijn. En aan die kwaliteit schort het nog wel eens.' In Den Haag is het inbedden van projecten in het reguliere aanbod nog geen doelstelling, maar dit gaat wellicht in de toekomst veranderen. Er zijn middelen om structuralisering te stimuleren. Zo kan de gemeente bijvoorbeeld in plaats van een projectsubsidie structurele subsidie aanbieden.

Jacobs' standpunt over structuralisering van projecten: 'Als het kwalitatief goed is dan komt het vanzelf. Dat is een natuurlijk proces, andersom geldt ook: klikt het niet dan lukt het niet.' Comvalius vindt dat culturele instellingen gebruik moeten maken van het Actieplan om vernieuwende activiteiten op te zetten en om hun aanbod te vernieuwen. Hiervoor moeten de instellingen criteria en een plan van aanpak opstellen. 'Natuurlijk krijg je dan allerlei soorten projecten, maar deze zouden gezien moeten worden als pilots voor nieuwe groepen.'

Vervolgens zou je moeten kijken naar de levensvatbaarheid van deze projecten; ze moeten worden beoordeeld op kwaliteit, bereik en werkwijze. Culturele instellingen moeten goed nadenken over de criteria. En natuurlijk is vier jaar te kort om vernieuwende initiatieven te laten beklijven. Nieuwe activiteiten van niet-professionele organisaties kunnen via die pilotstructuur de kans krijgen zich te professionaliseren.'

Ook Lavrijsen beschouwt de professionalisering van initiatieven in het non-reguliere circuit als een belangrijk middel voor vernieuwing van het aanbod. Op deze manier creëer je een gelijkwaardige relatie tussen het reguliere en non-reguliere circuit; beide partijen delen hun kennis en leren daardoor van elkaar. Ook in pilots ziet Lavrijsen wel iets. Deze zouden vooral als experiment moeten worden gezien waarna ze geëvalueerd dienen te worden op zowel inhoudelijk als didactisch niveau en vervolgens - waar nodig - bijgesteld.

Communicatie

Bij een veelomvattend project als het Actieplan Cultuurbereik zijn veel verschillende partijen betrokken. Doeltreffende onderlinge communicatie is dan van groot belang. Hoe verloopt dit in de verschillende gemeenten? In Den Haag goed, veel partijen zijn er daar niet. 'Je hebt de adviescommissie en het aanjaagbureau en daar zijn de lijnen goed mee,' zegt Van Oel. Er is veel overleg met culturele instellingen. Maar hier wreekt zich het beleidsmodel van Den Haag een beetje. 'Doordat wij gekozen hebben voor een open subsidiemodel, mis je toch wel dingen die in de praktijk gebeuren.'

Jacobs benadrukt: 'Samenwerking en communicatie met doelgroepen is zeker belangrijk, maar ook hier moet het initiatief vanuit henzelf komen.' Lavrijsen vindt dat de communicatie tussen de verschillende partijen gelijkwaardig moet zijn; beide partijen moeten leveren. 'Vaak is dit bij zelforganisaties niet zo. Maar als er gebruik wordt gemaakt van hun expertise of netwerk, dan moeten zij daar ook voor betaald worden. Ze moeten een concrete taakstelling krijgen die vervolgens ook geëvalueerd dient te worden.'

Meer maatwerk en meer vrijheid

De doelstellingen moeten gehandhaafd worden, daarover is eenstemmigheid. De visies op de manier waarop de doelstellingen moeten worden bereikt, lopen echter zeer uiteen. Van Oel meent dat de afspraken met het rijk moeten worden herzien: 'Er wordt genegeerd dat er in de grote steden al heel veel gebeurde met betrekking tot culturele diversiteit en cultuur en school. Een ingrijpend plan als het Actieprogramma Cultuurbereik is ook minder geschikt voor kleine gemeenten. Er zou een nuancering moeten komen voor de grote steden en de wat kleinere gemeenten. Meer maatwerk en meer vrijheid op lokaal niveau zou de nieuwe insteek moeten zijn. Wel is die gezamenlijk inspanning van OCenW, het IPO en de VNG

belangrijk. Op die manier ben je op gelijkwaardig niveau met elkaar beleid aan het vormen. Ook het matchen van geld zou gehandhaafd moeten blijven, aangezien dit een goede stimulans is voor de lokale overheid.' Ook Riemersma vindt meer vrijheid op lokaal niveau gewenst. De flexibiliteit die meer vrijheid met zich meebrengt, zorgt ervoor dat kan worden ingespeeld op lokale ontwikkelingen. Hij pleit voor informatie-uitwisseling tussen gemeenten. Riemersma wil de financiering het liefst op lokaal niveau houden; gemeenten hebben dan meer zeggenschap over de bestedingswijze. Hij ziet daarentegen ook het voordeel in van matching: je bent niet in je eentje verantwoordelijk en financiering is minder afhankelijk van één partij.

Voor de nieuwe beleidsperiode zouden de adviescommissies niet alleen het beoordelen van projecten als taak moeten krijgen, zij zouden ook een toekomstvisie moeten ontwikkelen voor het beleid culturele diversiteit, aldus Ernestine Comvalius. Zij pleit ook voor een heldere formulering van de criteria en definities op basis waarvan subsidie verstrekt wordt.

Edwin Jacobs is wat radicaler in zijn voorstel voor het nieuwe beleid: 'Als je echt allochtonen en jongeren wilt bereiken, moet je gaan afrekenen op getallen. Dan moet je kijken hoeveel jongeren en allochtonen er bereikt zijn en op basis daarvan subsidie wel of niet toekennen.' Ook acht hij het van belang dat de culturele activiteiten gepaard gaan met een goede PR. Neel van Aardenne beaamt dat. Volgens haar werken flyers op scholen, aandacht op internet en advertenties in populaire tijdschriften het beste om jongeren te bereiken.

In het culturele veld moeten mensen werken die verstand hebben van jongeren en allochtonen, benadrukt Jacobs. Beri Shalmashi: 'Je moet een contactpersoon zoeken binnen hun groep, zodat die vervolgens in zijn groep kan verspreiden wat er gedaan wordt op het gebied van kunst en cultuur. Zo neem je als gemeente zelf het initiatief, want hoe laagdrempelig het ook is, het initiatief wordt vaak toch bij de doelgroep gelegd. Die moeten op culturele netwerken afstappen en vinden dat moeilijk.' Ze vindt dat jongeren een fysieke ruimte, een accommodatie, moeten hebben waar ze hun eigen creativiteit tot uiting kunnen brengen.

Autochtone jongens

Volgens onderzoeker Frits van Wel wordt voorbijgegaan aan een belangrijke discussie: een discussie over de uitgangspunten. De hoofddoelstelling van het Actieprogramma is het bereiken van jongeren en allochtonen met het culturele aanbod. Jongeren en allochtonen zouden te weinig deelnemen aan kunst en cultuur. Van Wel vraagt zich af of dat probleem wel werkelijk bestaat.

Op het moment van schrijven doen twee van zijn studenten onderzoek naar cultuurparticipatie onder jongeren van twaalf tot achttien jaar in Utrecht. Van de ondervraagden is 44 procent allochtoon. In dit onderzoek wordt gekeken naar de cultuurdeelname en welke factoren daarop van invloed zijn: opleidingsniveau van de vader en moeder, cultureel gedrag van de vader en moeder, culturele activiteiten in schoolverband en culturele activiteiten met vrienden. Uit de analyse komt naar voren dat in allochtone gezinnen cultuuroverdracht even sterk is als in autochtone gezinnen. Hierbij is de invloed van de moeder het grootst, vooral op de dochters. Er is getracht een verband te leggen tussen etniciteit en cultuurparticipatie, maar dat is niet gevonden. Indirect is wel een negatief verband achterhaald: de lage cultuurdeelname bij allochtone jongeren kan verklaard worden door het lage opleidingsniveau van hun ouders. Deze laagopgeleide ouders doen veel minder aan kunst en cultuur en zullen cultuurdeelname ook minder stimuleren bij hun kinderen.

Van gewicht is de conclusie dat allochtone jongeren in vergelijking met autochtone jongeren niet minder deelnemen aan culturele activiteiten. De autochtone meisjes wijken in positieve zin af in hun cultuurdeelname. De autochtone jongens doen het minst aan culturele activiteiten, en de allochtone jongens en meisjes zitten daar tussenin. De afwijking in gedrag ligt dus niet bij de allochtone jongeren, maar bij de autochtone meisjes die zoveel doen aan kunst en cultuur. Dit zou betekenen dat de doelstelling, zoals die nu geformuleerd is, niet gerechtvaardigd is.

Succesfactor

Frits van Wel heeft dan ook een andere succesfactor van beleid voor ogen dan alleen het meer laten deelnemen van jongeren aan culturele activiteiten. 'Als jongeren gedurende hun schoolperiode op allerlei manieren in aanraking worden gebracht met kunst en cultuur is de succesfactor dat ze zelfstandig een bewuste keuze kunnen maken om wel of niet deel te nemen aan cultuur. Nu is het zo dat jongeren een negatief beeld hebben over kunst en cultuur en op basis daarvan de keuze maken om niet deel te nemen. Maar vaak komt dat omdat ze geen zicht hebben op de vele activiteiten die er zijn, en die ook speciaal gericht zijn op jongeren. Op een of andere manier wordt dat niet goed gecommuniceerd naar jongeren. Juist het Actieprogramma Cultuurbereik is heel geschikt om die communicatie naar

jongeren te verbeteren. Het zou de huidige activiteiten zichtbaarder kunnen maken, bijvoorbeeld door wijkgericht werken.'

Van Wel vindt ook dat jonge autochtonen en jonge allochtonen recht hebben op een plaats in de samenleving die recht doet aan hun eigen cultuuruitingen. Het Actieprogramma Cultuurbereik kan deze plek creëren.

Bijlage

Rechtstreeks deelnemende gemeenten Actieplan Cultuurbereik

- 1 Alkmaar
- 2 Almere
- 3 Amersfoort
- 4 Amsterdam
- 5 Apeldoorn
- 6 Arnhem
- 7 Breda
- 8 Delft
- 9 Den Bosch
- 10 Den Haag
- 11 Dordrecht
- 12 Ede
- 13 Eindhoven
- 14 Emmen
- 15 Enschede
- 16 Groningen
- 17 Haarlem
- 18 Haarlemmermeer
- 19 Heerlen
- 20 Hengelo
- 21 Leeuwarden
- 22 Leiden
- 23 Maastricht
- 24 Nijmegen
- 25 Rotterdam
- 26 Tilburg
- 27 Utrecht
- 28 Zaanstad
- 29 Zoetermeer
- 30 Zwolle

Literatuur

Blaauw, I. (2000) *Meten = weten. Evaluatie = de kunst. Onderzoek naar de mogelijkheden voor evaluatie van gemeentelijk kunstbeleid*. Doctoraalscriptie Kunst en Kunstbeleid, Rijksuniversiteit Groningen.

Bureau Driessen (2000) *Zeven pilots culturele diversiteit*. Utrecht: Bureau Driessen.

Conferentie Cultuurbereik in multicultureel perspectief (2001) *Quickscan Culturele Diversiteit in de actieplannen cultuurbereik*.

Ganzeboom, H. (1989) *Cultuurdeelname in Nederland: een empirisch-theoretisch onderzoek naar determinanten van deelname aan culturele activiteiten*. Assen: Van Gorcum.

Gemeente Almere (2000) *Actieprogramma Cultuurbereik 2001-2004*.

Gemeente Den Haag (2000) *Het vuur van iedere dag. Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur 2001-2004*. Den Haag: Koninklijke De Swart.

Gemeente Den Haag (2001) *Actieplan Cultuurbereik. Plan van aanpak*.

Gemeente Eindhoven (2001) *Programma 2001 Actieplan Cultuurbereik Eindhoven*.

Gemeente Groningen (2001) *Actieprogramma Cultuurbereik gemeente Groningen*.

Gemeente Rotterdam (2001) *Het Rotterdamse Actieprogramma Cultuurbereik 2001-2004*.

Gemeente Rotterdam (2002) *Verslag van de openbare vergadering van de Commissie voor Kunstzaken en Mediabeleid gemeente Rotterdam op 14 februari 2002*.

Ministerie OCenW, IPO, VNG (2000) *Bestuurlijke afspraken tussen IPO, VNG en OCW over Stedelijke en Provinciale Programma's Cultuurbereik 2001-2004*. Utrecht.

Ministerie OCenW (2000) *Cultuur als confrontatie. Cultuurnota 2001-2004*. Den Haag: Sdu Grafisch bedrijf.

Ministerie OCenW (1999) *Cultuur als confrontatie. Uitgangspunten voor het cultuurbeleid 2001-2004*. Den Haag: Sdu Grafisch bedrijf.

Ministerie OCenW (1999) *Ruim baan voor culturele diversiteit*. Den Haag: Speed Print.

Muskens, G. (2000) *Bestandsopname van de pilot Actieplan Cultuurbereik*. Lepelstraat: Doca Bureaus.

Ploeg, F. van der (2002) *Voortgangsbrief Culturele Diversiteit*. Zoetermeer.

Poll, J. (2002) *Tussen behoefte en competentie. Een onderzoek naar cultuurdeelname onder Edese jongeren*.
 Doctoraalscriptie Algemene Sociale Wetenschappen, Universiteit Utrecht.

Waal, M. de (1989) *Daar ga je toch niet heen?: een oriëntatiestudie over jongeren en de gevestigde kunst*. (Studies voor de Raad voor het Jeugdbeleid 10), Amsterdam: Raad voor het Jeugdbeleid/Boekmanstichting.

Wel, F. van, Kort, T., Haest, H., Jansen, E. (1994) *Jongeren over kunst en cultuur: cultuurdeelname van allochtone en autochtone jongeren*. Utrecht: SWP.

Zant, P. van der (2002) *Divers in diversiteit? Korte rapportage over een analyse van de gemeentelijke en provinciale Programma's Cultuurbereik 2001-2004 op het terrein van Culturele diversiteit*.

Websites

www.rotterdam.nl

www.minocw.nl

www.cultuurbereik.nl

www.cultuurscouts.nl

www.almererulez.nl

Losse uitgaven en abonnementen

Jaarlijks verschijnen drie uitgaven. De prijs per uitgave is € 15,-. Een jaarabonnement kost € 35,-. Studenten krijgen 25% korting; groepskorting is mogelijk in overleg.

Abonnementenadministratie en bestellingen

Cultuurnetwerk Nederland

Ganzenmarkt 6

Postbus 61

3500 AB Utrecht

Telefoon 030-236 12 00

Fax 030-236 12 90

E-mail info@cultuurnetwerk.nl

Internet www.cultuurnetwerk.nl

Cultuurnetwerk Nederland is het landelijk expertisecentrum voor de cultuureducatie. Cultuureducatie is de verzamelnaam voor alle vormen van educatie waarbij kunst en cultuur als doel of als middel worden ingezet. De medewerkers van Cultuurnetwerk Nederland verzamelen en verspreiden informatie en kennis over theorie, beleid en praktijk van cultuureducatie in Nederland en het buitenland. Zij maken deze informatie en kennis toegankelijk en toepasbaar voor iedereen die werkt in of voor de cultuureducatie in instellingen voor kunst en cultuur, de amateurkunst, het onderwijs, de centra voor de kunsten en bij de verschillende overheden. Cultuurnetwerk Nederland heeft een studiecetrum met een gespecialiseerde bibliotheek, organiseert studiedagen, debatten, trainingen en congressen, geeft publicaties uit en onderhoudt een uitgebreide internetsite.

Cultuur + Educatie

Reeks thematische uitgaven over cultuureducatie, uitgegeven door Cultuurnetwerk Nederland.

Contrast in cultuurbereik. Een onderzoek naar vijf gemeentelijke beleidsplannen Culturele Diversiteit

Casestudies en vergelijking van het beleid Culturele Diversiteit, onderdeel van het Actieplan Cultuurbereik (2001-2004), van de gemeenten Den Haag, Eindhoven, Groningen, Rotterdam en Almere. Aan de orde komen de eerder uitgevoerde pilots, de doelstellingen, de instrumentaria, de beleidsmodellen, de uitvoering, de beschikbare middelen, de samenwerking tussen de betrokkenen en de evaluatie.

Verschenen

De moede muze. Opstellen voor Wim Knulst. Gebundelde bijdragen aan het symposium De Moede Muze bij het afscheid van dr. W.P. Knulst als bijzonder hoogleraar Kunsteducatie en Cultuurparticipatie.

Momentopname 2000 CKV1-Volgproject. Eerste publicatie over het onderzoek naar de ontwikkeling en evaluatie van het vak CKV1 in het voortgezet onderwijs.

Momentopname 2001 CKV1-Volgproject. Tweede publicatie over het onderzoek naar de ontwikkeling en evaluatie van het vak CKV1 in het voortgezet onderwijs.

Een kwarteeuw onderzoek naar kunst- en cultuureducatie in Nederland.

Inventarisatie en analyse van sinds de verschijning van *Kunstzinnige vorming in Nederland* (1973) verricht sociaal-wetenschappelijk en historisch onderzoek naar kunst- en cultuureducatie en haar afzonderlijke disciplines.

In voorbereiding

- Een verkennend onderzoek naar de bijdrage van cultuureducatie aan sociale cohesie door Max van der Kamp en Dorine Ottevanger.
- Momentopname 2002 CKV1-Volgproject. Derde en laatste rapportage van het langlopende onderzoek naar de ontwikkeling en evaluatie van het vak CKV1 in het voortgezet onderwijs.
- ICT in binnenschoolse en buitenschoolse cultuureducatie. Theoretische uitgangspunten en praktijkvoorbeelden.